

Piotr Hapanowicz

 <https://orcid.org/0000-0001-8865-1470>

Muzeum Krakowa

Administracja miasta Krakowa w czasach prezydentury Mieczysława Kaplickiego (1933–1939)

Mieczysław Kaplicki (1875–1959) był najwybitniejszym prezydentem międzywojennego Krakowa, co więcej – najdłużej urzędował jako władca miasta w tym okresie. Podobnie jak jego znakomici poprzednicy, Józef Dietl i Juliusz Leo, nie pochodził z Krakowa, jego przodkowie nie byli Polakami. Te trzy wybitne postaci są interesującym przykładem wnikania w polskość. Kaplicki, pierwotnie noszący nazwisko Maurycy Mojżesz Kapellner (Kapelner), był przedstawicielem części społeczności żydowskiej, która świadomie wybrała proces asymilacji z kulturą polską. Był gorliwym patriotą, bez reszty oddanym sprawom państwa, jak i swojej małej ojczyźnie, jaką był dla niego Kraków. Podobnie jak Dietl i Leo, posiadał konsekwentną wizję Krakowa, stając się inicjatorem perspektywicznego, kompleksowego rozwoju miasta na wiele kolejnych lat. Przeszedł szlak bojowy w Legionach u boku Józefa Piłsudskiego, tym samym miał swój wkład w odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 roku. Kaplicki był skutecznym politykiem, postępującym według zasady „cel uświęca środki”. Od młodości przejawiał zdolności organizacyjne, agitacyjne, działał początkowo w szeregach socjalistów, potem przed wybuchem I wojny światowej w organizacjach niepodległościowych, po przewrocie majowym w sanacyjnym Bezpartyjnym Bloku Współpracy z Rządem, a później

w Obozie Zjednoczenia Narodowego. Był piłsudczykiem, bezgranicznie oddanym myśli państwowej Marszałka. Po 1926 roku opowiedział się za autorytarną koncepcją państwa: wzmocnieniem władzy wykonawczej przez przywrócenie i ugruntowanie autorytetu prezydenta RP i prezesa Rady Ministrów, ukróceniem szkodliwego w skutkach sejmowładztwa, usunięciem wpływu na życie publiczne oligarchii sejmowej. Wywodząc się ze środowiska legionowo-peowiackiego, związał się z pułkownikiem Walerym Sławkiem i grupą tzw. pułkowników, co przekładało się na dobre notowania w sferach rządowych i było oczywiście korzystne dla Krakowa. Uchodził wręcz za szarą eminencję BBWR w mieście oraz w województwie krakowskim. Po 1930 roku odegrał kluczową rolę w podporządkowaniu sanacji samorządu i miejskich instytucji. Wykazując się bezwzględnością w działaniu, w 1931 roku doprowadził do ustąpienia ze stanowiska prezydenta Krakowa, Karola Rollego¹. Jego następcą został bliski Kaplickiemu jeszcze z okresu legionowego pułkownik Władysław Belina-Prażmowski, który jako prezydent rządził Krakowem niecałe dwa lata². 16 lutego 1933 roku Kaplicki został wybrany na prezydenta Krakowa przez Tymczasową Radę Miejską, a 24 lutego owego roku został zaprzysiężony. Objął zarząd gminy w niezmiernie trudnym okresie, tj. w czasie wielkiego kryzysu gospodarczego oraz istotnych zmian ustrojowych w państwie. Przed nim w okresie międzywojennym miasto nie miało długofalowego planu rozwoju, znajdowało się w złej kondycji finansowej. Jednym z poważniejszych wyzwania stojących przed Kaplickim była potrzeba sanacji w stosunkach miejskich, w tym gruntownej reorganizacji administracji Zarządu Miejskiego, która była przestarzała i kosztowna. Kaplicki uznał tę kwestię za priorytetową. Podkreślał: „Administracja nasza jest to leciwa instytucja, która liczy już 54 lata. Powstała ona bowiem w roku 1870 i zmiana jej jest konieczna. Administracja miasta podobna jest do budynku, do którego wzdłuż i wszerz dobudowano szereg przybudówek”³. Zagadnienie

- 1 Szerzej: P. Hapanowicz, *Karol Rolle (1871–1954). Prezydent Krakowa. Szkic do portretu*, Kraków 2019.
- 2 Szerzej: P. Hubiak, *Belina i jego ułani*, Kraków 2003; T. Gąsowski, *Władysław Belina-Prażmowski*, Warszawa 2020.
- 3 Protokół L. 5 z posiedzenia Rady Miejskiej z 26.03.1934. Przemówienie Prezydenta miasta, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 36, s. 85. Szerzej o dziejach administracji Krakowa w dobie autonomii galicyjskiej: M. Andrasz-Mrozek, *Magistrat miasta Krakowa 1866–1914. Ustrój, kadra i mechanizmy zarządzania miastem*, Kraków 2018.

administracji miejskiej w czasie prezydentury Kaplickiego nie było do- tychczas przedmiotem szczegółowych badań⁴. Niniejszy artykuł stanowi rozszerzoną i uaktualnioną wersję tekstu, który został opublikowany w książce *Prezydent Krakowa Mieczysław Kaplicki*, mojego autorstwa⁵. Podstawą moich badań były źródła drukowane. Z nich pierwszorzędne zna- czenie miały publikacje urzędowe. Podstawowym materiałem źródłowym na temat aktywności Kaplickiego jako prezydenta miasta jest „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” za rok 1933 oraz „Gaze- ta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” z lat 1934–1939. Materiały archiwalne są w dużej mierze rozproszone. Akta zgromadzone w Archiwum Narodowym w Krakowie, przede wszystkim obszerny zespół Akt Miasta Krakowa: Zarząd Miejski w Stołecznym Kró- lewskim Mieście Krakowie 1934–1939⁶, zawiera w znacznej części mate- riał opublikowany w postaci uchwał Rady Miasta Krakowa i zarządzeń oraz innych postanowień prezydenta Kaplickiego w powyżej wymienio- nych publikacjach urzędowych. Materiały archiwalne zasobu: Spuścizna Mieczysława Kaplickiego nie zawierają wartościowych materiałów dla opisanego zagadnienia.

Po 1930 roku sytuacja w Krakowie była niezwykle dynamiczna. Poważ- ny problem samorządu krakowskiego stanowiła sprawa Rady Miejskiej, powołanej w zasadniczym kształcie jeszcze przed wybuchem I wojny

- 4 O administracji miasta Krakowa w latach 1933–1939 znajdujemy ogólne infor- macje w: H. Dobrowolski, *Samorząd miasta Krakowa, jego organizacja i kancelaria w l. 1914–1939*, „Archeion” 23 (1954), s. 49–71; E. Adamczyk, *Gospodarka komunalna miasta Krakowa w okresie II Rzeczypospolitej*, Kraków 1997.
- 5 P. Hapanowicz, *Prezydent Krakowa Mieczysław Kaplicki*, Kraków 2023, s. 69–84.
- 6 Archiwum Narodowe w Krakowie, Akta Miasta Krakowa: Zarząd Miejski w Sto- łecznym Królewskim Mieście Krakowie 1934–1939, Zespół Archiwalny nr 29/33/0/4: sygn. 4831: Okólniki Prezydium Zarządu miasta Krakowa (układ rzeczowy); sygn. 4832: Okólniki i zarządzenia Prezydenta miasta Krakowa, 1934; sygn. 4834: Okólniki Prezydenta miasta Krakowa, 1937; sygn. 4835: Okólniki i zarządzenia Prezydenta miasta Krakowa, 1937–1939; sygn. 4836: Okólniki Prezydenta miasta Krakowa, 1938–1939; sygn. 4851: Protokoły posiedzeń Rady Miejskiej i Magistratu, 1934–1936; sygn. 4852: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1934; sygn. 4853: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1935–1936; sygn. 4854: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1937; sygn. 4855: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1938–1939.

światowej. Przez kilkanaście lat była ona uzupełniona w drodze powołania następców, z czasem jednak się zdekompletowała. Zarządzeniem z 18 lutego 1931 roku wojewoda krakowski Mikołaj Kwaśniewski rozwiązał krakowską Radę Miejską, argumentując tę decyzję zdekompletowaniem jej składu osobowego. Ponadto zarzucał Radzie, że dopuściła się zaniedbań w zakresie kontroli działalności organów gminnych oraz sprawozdawczości, w tym, że nie dotrzymywała terminów rocznych sprawozdań z wykonania budżetu administracyjnego i przedsiębiorstw gminnych za okresy budżetowe: 1928/1929, 1929/1930. Z powodu braków formalnych Kwaśniewski uznał przedłożone mu sprawozdanie z wykonania budżetu za rok 1927/1928 za nierzetelne i niewystarczające⁷. Wojewoda powierzył uprawnienia Rady prezydentowi Rollemu i urzędującym wiceprezydentom, przydzielając im, jako organ doradczy, Radę Przyboczną⁸. Do Rady Przybocznej zostali nominowani wyłącznie zwolennicy sanacji. Po czteromiesięcznym istnieniu tej nowej formy ustrojowej samorządu Krakowa zastąpiono ją 27 czerwca 1931 roku inną, Tymczasową Radą Miejską, ponownie z nominacji wojewody⁹. W jej skład, wykorzystując swe uprawnienia, Kwaśniewski powołał tylko osoby związane z BBWR. Przez niespełna trzy lata, w latach 1931–1933 samorząd miasta Krakowa posiadał ustrój prowizoryczny, stworzony w wyniku decyzji rządowej władzy nadzorczej¹⁰.

Z początkiem kadencji prezydenta Kaplickiego zbiegła się istotna zmiana w polskim samorządzie: 23 marca 1933 roku została uchwalona kluczowa dla lokalnej samorządności ustawa o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego¹¹. Pomimo zastrzeżenia w nazwie

- 7 Zob. Rozwiązanie Rady Miejskiej, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1931 nr 2, s. 90–91; J. S. Langrod, *3 lata samorządu Krakowa (1931–1933) na tle teorii prawa administracyjnego. Fakty i konkluzje*, Kraków 1934, s. 6.
- 8 Zob. Rozwiązanie Rady Miejskiej, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1931 nr 2, s. 91.
- 9 Zob. Protokół z pierwszego jawnego posiedzenia Tymcz. Rady Miejskiej z 9.07.1931, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1931 nr 7, s. 261.
- 10 Szerzej: J. S. Langrod, *3 lata samorządu Krakowa (1931–1933) na tle teorii prawa administracyjnego*.
- 11 Zob. Ustawa z dnia 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1933 nr 35, poz. 294; szerzej: R. Szwed, *Samorząd terytorialny w Polsce w latach 1918–1939. Wybór materiałów źródłowych*, Częstochowa 2000, s. 189–251.

fragmentaryczności zmian, w rzeczywistości regulowała ona organizację samorządu gminy wiejskiej, miasta i powiatu w sposób kompleksowy i jednolity w państwie (poza województwem śląskim posiadającym status autonomiczny). W rezultacie nazwano ją „ustawą scaleniową”, a proces jej wprowadzania „unifikacją samorządu”. Według tej ustawy organami uchwałodawczymi i kontrolującymi w gminach wiejskich były rady gminne, w miastach rady miejskie, a w powiatowych związkach samorządowych rady powiatowe. Ustawa wzmocniła władzę wykonawczą. Organami zarządzającymi i wykonawczymi stały się odpowiednio zarządy gminne, zarządy miejskie i wydziały powiatowe. Na czele zarządu gminnego stał wójt, zarządu miejskiego burmistrz, ale w miastach wydzielonych z powiatów – a taki status miał Kraków – prezydent. W powiecie zarówno radą, jak i wydziałem kierował starosta. Czynne prawo wyborcze przysługiwało każdemu obywatelowi bez względu na płeć, po ukończeniu 24 roku życia – zamieszkałemu na danym obszarze co najmniej od roku i niepozbawionemu praw wyborczych do sejmiku. Wybierani do organów samorządowych mogli być obywatele polscy po ukończeniu 30 roku życia, władający językiem polskim w mowie i piśmie. Samorząd realizował zadania własne, tj. poszczególne działy życia publicznego związane z funkcjonowaniem gminy-miasta oraz poruczone przez władze rządowe, w tym m.in. egzekwowanie podatków, prowadzenie ksiąg stanu cywilnego, czynności statystyczne, zadania z zakresu spraw wojskowych i policyjnych. Obowiązywała zasada domniemania właściwości organów wykonawczych, a w tych ramach właściwości ich przewodniczących. Ograniczało to kompetencje organów stanowiących (uchwałodawczych). Nadzór nad organami samorządowymi gmin wiejskich i miast niewydzielonych z powiatów sprawowali starostowie, dla miast wydzielonych – wojewodowie. Wojewodowie mieli prawo rozwiązywania rad i zarządów w gminach wiejskich i miastach niewydzielonych z powiatów. W miastach wydzielonych z powiatów prawo to przysługiwało ministrowi spraw wewnętrznych. Odrębne regulacje prawne dotyczyły miasta stołecznego Warszawy. Na szczeblu wojewódzkim samorząd nie funkcjonował (oprócz województw poznańskiego i pomorskiego), istniały tylko wprowadzone w 1928 roku przy wojewodach organy kolegalne w postaci rad wojewódzkich i wydziałów wojewódzkich. Miały one charakter opiniodawczy, działały pod przewodnictwem wojewody¹². Choć wpływowy krakowski prawnik, związany z sanacją

12 Por. *Historia administracji i myśli administracyjnej. Wybór źródeł*, red. J. Malec, Kraków 2006, s. 125–134, 153, 201–217, 263–279; E. Adamczyk, *Samorząd Krakowa i jego*

prof. Kazimierz Kumaniecki stwierdzał, że „dziś samorzady poza pełnieniem funkcji administracji publicznej są ważnym czynnikiem w dziedzinie stosunków kulturalnych, społecznych i gospodarczych i występują one, jako producent i jako konsument”¹³, w istocie rzeczy gmina przestawała być samorządną korporacją prawa publicznego. Nowa ustawa pozbawiała społeczeństwo możliwości wpływu na sprawy lokalne. Organy gminy stały się czynnikami funkcji administracyjnych państwa, spełniającymi pod nadzorem władz rządowych „służbę publiczną”. Rok 1933 zamknął okres względnej samodzielności samorządu krakowskiego funkcjonującego w dużej mierze w oparciu o uregulowania prawne jeszcze z czasów autonomii galicyjskiej, Statut miejski z 1901 roku. Nowa ustawa unieważniła postanowienia statutu, ograniczyła rolę Rady Miejskiej na rzecz Zarządu Miejskiego oraz rozszerzyła zakres nadzoru organów państwowych nad samorządem. Ograniczała czynnik obywatelski w administracji lokalnej do jednej osoby, tj. do osoby prezydenta miasta, co oznaczało przekreślenie zasady samorządności. Zniesiono instytucję odrębnych prezydów rad miejskich. Uchylono wszelkie przepisy przewidujące sprawowanie przez radę gminy czynności zarządzających i wykonawczych (art. 43). Na urząd przełożonych gminy i ich zastępców w miastach, wydzielonych z powiatowego związku samorządowego mogli być powołani tylko zawodowi prezydenci miasta i zawodowi wiceprezydenci (art. 49, pkt 2). Nowa ustawa samorządowa przewidywała dla sześciu największych miast w państwie (Warszawa, Kraków, Lwów, Łódź, Poznań, Wilno) możliwość uchwalenia własnego statutu. Na wniosek ministra spraw wewnętrznych prezydent Rzeczypospolitej, po zasięgnięciu opinii Rady Miejskiej, mógł wydać w ciągu trzech lat statuty dla wyżej wymienionych miast. W Krakowie jednak taki statut nie powstał. Jak pisze Elżbieta Adamczyk, wynikało to zapewne stąd, że w warunkach działania ustawy scaleniowej, która zrównała pod względem ustrojowym gminy miejskie i wiejskie, bez uwzględnienia ich odrębności i różnych dążeń rozwojowych, zakres spraw

władze, w: *Dzieje Krakowa*, t. 4: *Kraków w latach 1918–1939*, red. J. Bieniarzówna, J. Małecki, Kraków 1997, s. 51–77; J. Malec, D. Malec, *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków 2003, s. 147–172; W. Witkowski, *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007, s. 303–321, 331–336, 341–350.

- 13 Protokół L. 5 z posiedzenia Rady Miejskiej z 26.03.1934. Przemówienie Prezydenta miasta, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, s. 91.

regulowanych statutem byłyby zbyt wąskie, aby mieć wpływ na funkcjonowanie gminy¹⁴.

Postanowienia ustawy scaleniowej wymagały przeprowadzenia wyborów do Rady Miejskiej na podstawie regulaminu wyborczego¹⁵. W myśl nowej ustawy samorządowej (art. 34) miasto Kraków wybierało 64 radnych. Do nowych organów ustrojowych, tworzonych na podstawie nowych regulaminów wyborczych, miała zastosowanie pięcioletnia kadencja (art. 2 [1] ust. samorz.). Zgodnie z regulaminem wyborczym wybory odbywały się na podstawie pięcioprzymiotnikowego systemu głosowania (art. 39). W praktyce była to jednak fikcja. Regulamin łączył głosowanie na listy kandydatów z głosowaniem na osoby umieszczone na jednej liście. Była zatem teoretyczna możliwość skreślenia poszczególnych kandydatów i kumulowania kilku głosów na jednego kandydata, każdy bowiem wyborca rozporządzał tyloma głosami, ilu radnych wybierało się w danym okręgu wyborczym, i część z tych głosów – lub wszystkie – mógł oddać na jednego kandydata. Zastosowanie dwóch obcych sobie systemów w ordynacji wyborczej do rad miejskich było niefortunne, głosowanie było skomplikowane, a sposób obliczania głosów przekreślił proporcjonalność głosowania¹⁶.

Pierwsze wybory do Rady Miejskiej w Krakowie w okresie międzywojennym rozpisano 31 października 1933 roku, 15 lat po odzyskaniu niepodległości. Głosowanie wyznaczono na 10 grudnia 1933 roku¹⁷. Wybory oparto na pięcioprzymiotnikowej ordynacji, bez podziału wyborców na zróżnicowane cenzusami koła-kurie. Chociaż kompetencje rad miejskich zostały bardzo zawężone, samorząd zachował pewną autonomię, co pozwalało widzieć w nim barometr rzeczywistych nastrojów społecznych. Jednak nastroje przed tymi wyborami były chłodniejsze niż się spodziewano. Tak o nich pisano w konserwatywnym „Czasie”: „wydawało się, że moment ten będzie oczekiwany przez ogół społeczeństwa

14 Por. E. Adamczyk, *Gospodarka komunalna...*, s. 78.

15 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 20 października 1933 r. w sprawie regulaminu wyborczego do rad miejskich na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1933 nr 83, poz. 607, s. 1551.

16 Por. H. Dobrowolski, *Samorząd miasta Krakowa...*, s. 60–61.

17 Por. L. Mroczyka, *Krakowianie: szkice do portretu zbiorowego w dobie industrialnej transformacji 1890–1939*, Kraków 1999, s. 133–134; E. Adamczyk, *Samorząd Krakowa i jego władze*, s. 64–72.

ze szczególnym napięciem. Tak jednak nie było. Dość dziwnym jak na nasze stosunki zbiegiem zwykła u nas przedwyborcza walka nie osiągnęła nigdzie temperatury wrzenia, tu i ówdzie nawet nie sięgnęła prawie ponad zero¹⁸. Jak pisze Adamczyk, w warunkach rozmaitych ograniczeń, jakim podano samorząd, autorytarnych zapędów obozu rządowego, zwalczania opozycji wszelkimi metodami trudno było spodziewać się, że wybory zostaną przeprowadzone rzetelnie i ich wynik będzie odzwierciedleniem woli wyborców. Także skomplikowany system ordynacji wyborczej dawał możliwość dokonywania rozmaitych nadużyć przy głosowaniu i obliczaniu głosów¹⁹. Ponadto, w mieście takim jak Kraków, ważnym centrum administracyjnym i oświatowym, administracja państwowa była znaczącym pracodawcą inteligencji i posiadała wobec tego argumenty, aby nią politycznie manipulować, wskazując kandydatów, na których należało głosować. Dlatego też największe szanse na wygraną mieli od początku kandydaci reprezentujący Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem. Frekwencja wyborcza w Krakowie wyniosła 70 procent. Głosowało 87 545 osób, w tym na Bezpartyjny Blok Pracy Gospodarczej 43 640 osób (51,1 proc.), na Socjalistyczną Listę Robotniczą (PPS i „Bund”) 19 690 osób (23,1 proc.), na Żydowski Bezpartyjny Blok Współpracy Gospodarczej 14 506 osób (17 proc.), na endecko-chadecki Polski Blok Obrony Chrześcijańskiego Krakowa 5612 osób (6,6 proc.). Socjaliści uznali wynik wyborów za swój sukces, choć pozostawał pewien niedosyt. W „Naprzódzie” czytamy: „Komitet wyborczy BB pod osobistym przewodnictwem prez. miasta dra Kaplickiego skierował całą akcję sanacji tylko przeciw PPS [...]. Gdyby nie terror stosowany wobec urzędników i pracowników miejskich, których w godzinach urzędowania kierownicy zakładów wzywali do głosowania na jedynekę, sukces nasz byłby znacznie większy²⁰. Jak pisał socjalista Bolesław Drobner: „Nasz blok zyskał dwadzieścia tysięcy głosów i trzystaście mandatów, rządowy BBWR czterdzieści tysięcy głosów, ale przy «zgrabnej» ordynacji i geometrii wyborczej zdobył nie dwadzieścia sześć mandatów, jak by mu przy porównaniu z blokiem socjalistycznym wypadało, ale trzydzieści osiem mandatów²¹. Nowo wybrana Rada liczyła 64 radnych, zdecydowaną przewagę uzyskali w niej przedstawiciele bloku sanacyjnego, kandydujący z list Bezpartyjnego Bloku Pracy Gospodarczej

18 Dr. A. L., *Echa i nastroje przed i powyborcze*, „Czas” z 1.12.1933, nr 289, s. 1.

19 Por. E. Adamczyk, *Gospodarka komunalna...*, s. 82–83.

20 *Kraków czerwoną twierdzą!*, „Naprzód” z 12.12.1933, nr 286, s. 1.

21 B. Drobner, *Bezustanna walka*, Warszawa 1962, s. 236.

i Żydowskiego Bezpartyjnego Bloku Współpracy Gospodarczej, którzy dysponowali 50 mandatami²². W mniejszości pozostawali radni wybrani z list Socjalistycznej Listy Robotniczej (12 mandatów) i Bloku Obrony Chrześcijańskiego Krakowa (dwa mandaty). Wśród nowo wybranych radnych z listy nr 1 Bezpartyjnego Bloku Pracy Gospodarczej z okręgu wyborczego nr 1 znaleźli się Mieczysław Kaplicki, Rudolf Radzyński, Andrzej Różycki²³.

22 stycznia 1934 roku odbyło się przy udziale 63 radnych posiedzenie nowej Rady Miejskiej. Posiedzenie otworzył prezydent Kaplicki, odcytując reskrypt wojewody krakowskiego, zarządzający zwołanie zebrania wyborczego radnych w celu dokonania wyboru członków Zarządu Miejskiego. Następnie przystąpiono do wyboru przewodniczącego zebrania. Kandydatem na to stanowisko z ramienia Bezpartyjnego Bloku Pracy Gospodarczej był prof. Kazimierz Kumaniecki, z ramienia klubu PPS zgłoszono kandydaturę radnego Jana Stańczyka. Przewodniczącym zebrania wybrany został radny prof. Kumaniecki²⁴. Jako kandydatów na prezydenta Krakowa zgłoszono formalnie ze strony Bezpartyjnego Bloku Pracy Gospodarczej Mieczysława Kaplickiego, a ze strony PPS Jana Stańczyka. Wynik wyborów był następujący: głosowało 63 radnych, z tego 50 głosów ważnych oddano na Kaplickiego, 12 głosów na Stańczyka, jedna kartka była czysta. Prezydentem Krakowa został ponownie wybrany Kaplicki.

Ustawa scaleniowa wprowadziła do krakowskiego Magistratu czynnik obywatelski w osobach ławników. Mieli oni brać udział w posiedzeniach kolegium zarządu gminy oraz w posiedzeniach komisji wyłonionych przez Radę. Ich zadaniem było także opracowywanie i referowanie na posiedzeniach zarządu na zlecenie przełożonego gminy poszczególnych spraw bieżących. W wyniku wyborów mandaty ławnicze uzyskało sześciu kandydatów z listy Bezpartyjnego Bloku: Rudolf Radzyński, Róża Łubieńska, August Chan, Stanisław Burtan²⁵, Piotr Forczyk, Jan Kuhn oraz jeden

22 Por. Zwycięstwo Bezpartyjnego Bloku w Krakowie, „Czas”, wydanie nadzwyczajne z 11.12.1933, s. 1; C. Brzoza, *Kraków między wojnami. Kalendarium 28 X 1918–6 IX 1939*, Kraków 1998, s. 280.

23 Por. Wybory do Rady Miejskiej w Krakowie, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1933 nr 11, poz. 103, s. 270–272.

24 Zob. Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 1, poz. 12, s. 5–6.

25 6 grudnia 1937 roku w miejsce Stanisława Burtana ławnikiem został Rudolf Jędrzejowski. Zob. Okólnik nr 47 z 6.12.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 12, poz. 82, s. 208–209.

kandydat (na 5 zgłoszonych) z listy PPS – Marek Pelzling. Przed wyborami ławników zabrał głos radny Ignacy Schwarzbart i zgłosił w imieniu Klubu Narodowego Żydowskiego oświadczenie, że społeczeństwo żydowskie, które przy wyborach do Rady miasta słusznie oczekiwało, że blisko 25 procent ludności Krakowa, a 20 procent radnych żydowskich otrzyma jednego ławnika z siedmiu. Schwarzbart podkreślał, że: „To oczekiwanie zostało niestety zawiedzione. Ludność żydowska odczuje fakt ten jako upośledzenie i ukrócenie jej słusznych praw. Jako reprezentanci ludności żydowskiej zakładamy stanowczy protest przeciwko tej krzywdzie, a na znak protestu oddamy białe kartki przy wyborze ławników”²⁶.

Klubem większości Rady Miejskiej, który wyłonił ze swojego grona prezydenta i Zarząd Miejski oraz odpowiadał za gospodarkę gminną, był Bezpartyjny Klub Pracy Gospodarczej. Jednak wszelkie inicjatywy i działania Kaplickiego oraz jego współpracowników w Radzie Miasta, a także poza nią, spotykały się z konsekwentną opozycją ze strony PPS.

Zakres działania prezydenta miasta i wiceprezydentów był określony w Statucie Gminnym m. Krakowa oraz w przepisach dotyczących wykonywania funkcji państwowej władzy administracji ogólnej. Prezydent miasta był przełożonym wszystkich urzędów i zakładów miejskich, zarządzał sprawami gminy, kierował czynnościami Magistratu oraz sprawował funkcje powiatowej władzy administracji ogólnej. Zastępowali go wiceprezydenci. Prezydent miasta określał rozdział czynności między poszczególnych wiceprezydentów, załatwiał sprawy należące do jego zakresu przy pomocy Magistratu, podległych mu urzędników i innych funkcjonariuszy miejskich. Magistrat był organem wykonawczym gminy oraz organem przy pomocy którego prezydent wykonywał funkcje powiatowej władzy administracji ogólnej²⁷.

W chwili objęcia przez Kaplickiego prezydentury organizacja krakowskiego Magistratu była przestarzała i bazowała na okólniku Komisarza Rządu p.o. prezydenta miasta z 1 kwietnia 1925 roku²⁸. Na mocy tego dokumentu ówczesny Magistrat liczył osiem wydziałów: I Gospodarczy,

26 Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 1, poz. 12, s. 6.

27 Zob. Okólnik nr 58, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1932 nr 10, s. 253.

28 Okólnik Komisarza Rządu p.o. Prezydenta miasta z 1.04.1925, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1925 nr 3, s. 27.

II Skarbowy, III Przemysłowy, IV Szkolny, V Wojskowy, VI Opieki Społecznej, VII Policji Miejskowej, VIII Targowy i Apropowizacyjny.

Oprócz wydziałów istniały: Biuro Prezydzialne z sekretariatem, Miejska Izba Obrachunkowa z Kasą Miejską, Budownictwo Oddział A i Budownictwo Oddział B, Biuro Statystyczne, Miejski Urząd Zdrowia, Miejski Urząd Weterynaryjny, Administracja Akcyzy Miejskiej, Główne Archiwum, Główna Kancelaria Pisarska, Dziennik (Biuro) Podawcze oraz cztery komisariaty obwodowe²⁹.

Kaplicki objął urząd prezydenta Krakowa w wyjątkowo trudnym okresie trwania wielkiego kryzysu gospodarczego. W strukturze wydatkowania dostępnych środków budżetowych, poza spłatą długów, najwyższy udział posiadała administracja ogólna³⁰. Kaplicki, podobnie jak jego poprzednik Belina-Prażmowski, obniżenie kosztów administracji i jej usprawnienie uznał za jedno z najpilniejszych i najważniejszych zadań Zarządu miasta. Już Prażmowski podjął w tym kierunku zdecydowane kroki. W celu potania administracji podjęto szereg działań, w tym wprowadzono nową biurowość opartą na tzw. systemie bezdziennikowym. Był on wzorowany na rozwiązaniach rządowych, jednak nie zrywał całkowicie z zasadą rejestracji aktów, natomiast wprowadzał daleko idące uproszczenia. Nowe rozwiązania obliżowały referenta do merytorycznego załatwienia sprawy i nakładały na niego bezpośrednią odpowiedzialność. W rezultacie system ten przyspieszał bieg spraw, wprowadzał znaczną oszczędność w kosztach tak rzeczowych, jak i personalnych. Przeprowadzono zmiany w strukturze organizacyjnej poszczególnych wydziałów, i tak: w miejsce dotychczasowego Miejskiego Urzędu Zdrowia utworzono Wydział IX dla spraw sanitarnych, włączając w jego skład Miejski Urząd Weterynaryjny. Ponadto z Biura Prezydzialnego wyłączono: sprawy finansowo-budżetowe – przydzielono je Miejskiej Izbie Obrachunkowej; sprawy przedsiębiorstw, których gmina była wówczas udziałowcem – przydzielono je Wydziałowi I administrującemu majątkiem miejskim; sprawy ewidencji ludności i biura meldunkowego – przydzielono je Wydziałowi IV; referat kosztów leczenia pracowników miejskich – przydzielono go Wydziałowi IX (sanitarnemu). Wydano szereg zarządzeń i okólników zmierzających do podniesienia karnośći urzędniczej, wzmocnienia aurytety i władzy naczelników wydziałów i dyrektorów zakładów w stosunku do podległego personelu, nakładając równocześnie na kadrę kierowniczą

29 Por. H. Dobrowolski, *Samorząd miasta Krakowa...*, s. 51.

30 Por. E. Adamczyk, *Gospodarka komunalna...*, s. 193.

odpowiedzialność za ten personel. Również wydano zarządzenia zmierzające do nadania funkcjonowaniu Magistratu jako całości jednolitego kierunku działania, dążąc do zniesienia pewnych partykularyzmów poszczególnych wydziałów i urzędów. Prażmowski zapowiadał zniesienie Wydziału VIII, reorganizację Miejskiego Urzędu Poboru Opłat, reorganizację Budownictwa miejskiego i komisariatów obwodowych. Postulował też sprawę bliższego związania Magistratu z zakładami odrębnie administrowanymi oraz zorganizowanie właściwej kontroli całej administracji miejskiej³¹. Za najskuteczniejszy sposób obniżenia wydatków administracyjnych i uelastycznienia budżetu w czasie prezydentury Prażmowskiego uznano zmniejszenie liczby etatów w administracji miejskiej i wszelkich dodatkowych uposażeń. Ponadto cofnięto przysługujący pracownikom 15-procentowy dodatek komunalny do płac, obniżono premie, deputaty, ograniczono udzielanie zapomóg i zaliczek³².

Następca Prażmowskiego, Kaplicki, w ciągu pięcioletniej prezydentury konsekwentnie realizował swoje zamierzenia w dziedzinie gospodarki miejskiej. Zasadą jego działania było oszczędne gospodarowanie. Uważał, że w czasach kryzysu należy szukać rezerw przede wszystkim w administracji gminnej. 26 marca 1934 roku na posiedzeniu Rady Miasta Kaplicki uznał za priorytetową kwestię reorganizacji administracji miejskiej. Stwierdził: „Administracja nasza jest to leciwa instytucja [...] zmiana jej jest konieczna”³³. W oparciu o przepisy ustawy o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego z dnia 23 marca 1933 roku rozpoczął restrukturyzację wydziałów Magistratu mającą usprawnić administrację miejską i zmniejszyć jej koszty. Nowością nie tylko dla Krakowa, ale i dla innych związków samorządu terytorialnego w Polsce było dokładne ujęcie w statucie odpowiedzialności przełożonych poszczególnych jednostek organizacyjnych oraz referentów i służby pomocniczo-wykonawczej.

31 Dziewiętnaste jawne posiedzenie Tymczasowej Rady Miejskiej z 22.03.1932, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1932 nr 3, s. 51–60.

32 Por. E. Adamczyk, *Gospodarka komunalna...*, s. 195.

33 Zob. Protokół L. 5 z posiedzenia Rady Miejskiej z 26.03.1934. Przemówienie Prezydenta miasta, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 36, s. 85. Szerzej o dziejach administracji Krakowa w dobie autonomii galicyjskiej: M. Andrasz-Mrożek, *Magistrat miasta Krakowa 1866–1914. Ustrój, kadra i mechanizmy zarządzania miastem*, Kraków 2018.

Reorganizacja miejskiej administracji została rozpoczęta w oparciu o statut wydany we wrześniu 1934 roku³⁴. Reformę oparto na zasadach zespolenia i decentralizacji. Zasada zespolenia polegała na tym, że struktura nowo zorganizowanych wydziałów obejmowała w całości agend administracji miejskiej wszystkie sprawy pokrewne. Wśród utworzonych całkiem nowych wydziałów pojawiły się m.in. Wydział Główny, Administracji Ogólnej, Budowlany, Zdrowia Publicznego. Z kolei zasada decentralizacji wyrażała się w rozszerzeniu kompetencji poszczególnych wydziałów, a także referentów, do samodzielnego podejmowania decyzji w sprawach drobnych, usprawniając i przyspieszając w ten sposób ich załatwianie. Ponadto przeprowadzono szereg innych prac reorganizacyjnych, m.in. uproszczono sprawy meldunkowe, zreformowano przepisy o rachunkowości. Unormowano sprawy kadrowe, dostosowując personel pod względem liczebnościowym i kompetencyjnym do nowej struktury wydziałów i biur Zarządu Miejskiego, zakładów i przedsiębiorstw miejskich oraz do rzeczywistych potrzeb administracji gminnej³⁵. Jak odnotowuje Adamczyk, w sprawach personalnych władze miasta wychodziły z założenia, że wydatki osobowe mogą być zmniejszane przede wszystkim przez ograniczanie agend oraz zmiany organizacyjne w administracji. Zmiany te jednak powinny stanowić proces długofalowy, niezakłócający pracy aparatu administracyjnego. Z dużą ostrożnością podchodził Kaplicki do uzyskiwania oszczędności w wyniku zwolnień pracowników, bo w warunkach bezrobocia istniały nikle szanse znalezienia zatrudnienia na rynku pracy, a poza tym to właśnie na samorządach ciążył obowiązek zwalczania bezrobocia³⁶.

28 września 1934 roku Kaplicki wydał zarządzenie ogólne zawierające Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie³⁷. Na jego mocy Zarząd Miejski objął następujące jednostki organizacyjne:

34 Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 223–227.

35 Szerzej: E. Adamczyk, *Gospodarka komunalna...*, s. 196–198.

36 Por. E. Adamczyk, *Gospodarka komunalna...*, s. 198.

37 Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 223–227.

I.

1. Urząd Dyrektora ZM (Dyr.)
 2. Wydział Główny (Gł.)
 3. Gospodarczy (Gosp.)
 4. Finansowy (Fin.)
 5. Apropowizacyjno-Targowy (Apr.)
 6. Oświaty, Kultury, Sztuki i Propagandy (Ośw.)
 7. Opieki Społecznej (Op.)
 8. Zdrowia Publicznego (Zdr.)
 9. Budowlany (Bud.)
 10. Administracji Ogólnej (Adm.)
 11. Miejski Urząd Kontroli (Urz. Kontr.)
 12. Miejska Izba Obrachunkowa (M. I. O.)
 13. Biuro Statystyczne (B. Stat.)
- II.** Urzędy Obwodowe (zarządzenie nie określało ich liczby)

III.

1. Biuro Prawne
2. Biuro Sekretariatu Prezydialnego
3. Biuro Ewidencji Ruchu Ludności
4. Biuro Ekonomatu Miasta

IV. Biura pomocnicze:

- a. Biuro Podawcze
- b. Kancelaria Pisarska i Doręczycielska
- c. Centralna Składnica Aktów³⁸.

Przyjrzyjmy się zakresom kompetencyjnym poszczególnych jednostek organizacyjnych Zarządu Miejskiego.

Dyrektor Zarządu Miejskiego sprawował z ramienia prezydenta miasta ogólne kierownictwo i nadzór administracyjny nad poszczególnymi urzędami, wydziałami i biurami Zarządu oraz nadzór administracyjny nad zakładami, przedsiębiorstwami i instytucjami miejskimi. Ponadto kierował on bezpośrednio Wydziałem Głównym. Do tej komórki należały następujące sprawy: agendy połączone z funkcjonowaniem Rady Miejskiej oraz agendy połączone z funkcjami Zarządu Miejskiego; organizacja wydziałów, biur, urzędów, zakładów, instytucji i przedsiębiorstw miejskich oraz wydawanie stosownych regulaminów, instrukcji,

38 Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 223–224.

zarządzeń itp. Ponadto sprawy personalne i sprawy odpowiedzialności służbowej pracowników miejskich, sprawy stowarzyszeń pracowników miejskich, związku miast, granic miasta, sprawy związane z wyborami do ciał reprezentacyjnych; wydawnictw miejskich; zarząd urządowymi budynkami miejskimi i przydział lokali urzędowych; inne sprawy natury ogólnej nieprzydzielane poszczególnym komórkom. Wydziałowi Głównemu podlegały: Biuro Prawne, Biuro Sekretariatu Prezydzialnego oraz biura pomocnicze. Stanowisko dyrektora Zarządu Miejskiego sprawował zaufany Kaplickiego, Stanisław Herget; jego zastępcą był dr Tadeusz Kannenberg.

W gestii Wydziału Gospodarczego znajdowały się następujące sprawy: zarząd nieruchomości i ruchomym majątkiem miejskim (sprawy nabycia, sprzedaży, najmu, dzierżaw, prawo zabudowy i sprawy administracji budynkami miejskimi, o ile nie były w poszczególnych przypadkach zastrzeżone dla innych komórek); ochrona interesów miasta; zarząd ogrodów, parków i lasów miejskich, cmentarzy; sprawy Komitetu rozbudowy miasta. Wydziałowi Gospodarczemu podlegało Biuro Ekonomatu miejskiego, do którego należały sprawy zakupów i dostaw dla urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego oraz zakładów i przedsiębiorstw miejskich, z wyjątkiem zakupów i dostaw specjalnych urządzeń, przedmiotów i materiałów związanych ściśle z fachową działalnością zakładów i przedsiębiorstw miejskich (maszyny fabryczne i ich części składowe, towary stanowiące przedmiot handlu itp.). Naczelnikiem Wydziału Gospodarczego był Ryszard Reiner, zastępował go Jerzy Nowosielski.

Zasadniczą reorganizację przeszedł Wydział Skarbowy. Przekształcił się on w Wydział Finansowy i dzielił się na Oddział Budżetowo-Pożyczkowy, Oddział dla Zakładów i Przedsiębiorstw oraz Oddział Skarbowy. Do Oddziału Budżetowo-Pożyczkowego należał nadzór nad dochodami i wydatkami miejskimi oraz inicjatywa, opracowywanie i przedkładanie wniosków co do nowych źródeł dochodów i oszczędności; opracowywanie preliminarza budżetowego oraz nadzór nad wykonywaniem budżetu w granicach rzeczywistych wpływów; opracowywanie spraw związanych z zaciąganiem, konwersją, umarzaniem pożyczek i wykonywanie umów pożyczkowych. Do Oddziału dla Zakładów i Przedsiębiorstw należał nadzór nad gospodarczą i finansową działalnością zakładów i przedsiębiorstw miejskich, w tym: Wodociągu i Kanalizacji, Elektrowni, Gazowni, Miejskich Zakładów Ceramicznych, Zakładu Czyszczenia Miasta oraz Miejskiej Kolei Elektrycznej i Kasy Targowej; ponadto czuwanie nad prawidłowym i terminowym sporządzaniem sprawozdań i bilansów, odbywaniem posiedzeń, opłacaniem dywidend i innych należności itp. wobec zakładów,

przedsiębiorstw i instytucji, w których miasto było współwłaścicielem lub udziałowcem, jak np. Jaworznickie Komunalne Kopalnie Węgla, Kamieniołomy Miast Małopolskich, Spółka Mieszkaniowa itd., oraz sprawy Miejskiej Kasy Oszczędności. Do Oddziału Skarbowego należały: sprawy podatków, opłat oraz czynności związane z ich wymiarem, poborem i egzekucją, o ile nie były one w poszczególnych przypadkach zastrzeżone dla innych komórek. Na czele Wydziału Finansowego stał Jan Grabowski, jego zastępcami byli: Karol Ostrowski i Olgierd Niedziałkowski. Kierownikiem Oddziału Budżetowo-Pożyczkowego był Karol Ostrowski; Oddziału dla Zakładów i Przedsiębiorstw miejskich – Wacław Wojakowski, Oddziału Skarbowego – Olgierd Niedziałkowski.

Do Wydziału Apropowizacyjno-Targowego należały: sprawy ogólne z zakresu apropowizacyjno-targowego, ewidencja i regulowanie cen, sprawy wynikające z regulaminu targowego itp.; sprawy wymiaru i poboru opłat i należitości targowych, opłat mytniczych i podatku od towarów; administracja miejskimi budynkami i urządzeniami targowymi i apropowizacyjnymi oraz budynkami wydziału i urzędów poborowych; sprawy administracyjne: Rzeźni i Targowic Miejskich oraz Miejskich Zakładów Apropowizacyjnych. Wydziałowi Apropowizacyjno-Targowemu podlegał Komisariat Targowy³⁹. Naczelnikiem Wydziału Apropowizacyjno-Targowego był Jan Wydro, którego zastępował Władysław Latacz.

Dawny Wydział Szkolny przekształcił się Wydział Oświaty, Kultury, Sztuki i Propagandy. W jego gestii znajdowały się sprawy kulturalno-oświatowe; fundacji kulturalno-oświatowych; opieki nad zabytkami oraz ochrony przyrody i krajobrazu; uroczystości, propagandy i turystyki. Ponadto sprawy administracyjne miejskiego teatru, miejskich muzeów, Archiwum Aktów Dawnych, Miejskiej Szkoły Gospodarstwa Domowego, Miejskiego Domu Wycieczkowego⁴⁰. Obsada Wydziału Oświaty, Kultury, Sztuki i Propagandy wyglądała następująco: naczelnik – dr Tadeusz Kanenberg, zastępca naczelnika – Tadeusz Wandasiewicz.

Do Wydziału Opieki Społecznej należało wykonywanie zadań z zakresu opieki społecznej w mieście; sprawy fundacji na cele opieki społecznej;

39 Zob. Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88,, s. 224–225.

40 Zob. Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 225.

sprawy Ubezpieczeń Społecznych; administracja budynkami zakładów i instytucji opieki społecznej. Stanowisko naczelnika Wydziału Opieki Społecznej sprawował Fryderyk Wessely, jego zastępcą był Władysław Dziewoński⁴¹.

Kolejny wydział – Zdrowia Publicznego – dzielił się na cztery oddziały: Sanitarny, Weterynarii, Badań Chemicznych oraz Sanitarno-Prawny. Do kompetencji Oddziału Sanitarnego należał nadzór nad stanem zdrowia publicznego w mieście oraz sprawy dotyczące badania stanu zdrowia pracowników miejskich i ich leczenia. Oddział Weterynarii nadzorował działania służby weterynaryjnej. W gestii Oddziału Badań Chemicznych było wykonywanie wszelkich badań chemicznych w zakresie działań administracji miejskiej. Do Oddziału Sanitarno-Prawnego należały: orzecznictwo i współdziałanie przy wydawaniu indywidualnych i ogólnych zarządzeń sanitarnych i weterynaryjnych oraz sprawy administracyjne miejskich instytucji i zakładów sanitarnych i weterynaryjnych. Na czele Wydziału Zdrowia Publicznego stał Józef Owiński, zastępował go Jakub Weinsberg. Ponadto kierownikami oddziałów w ramach tej komórki byli: Sanitarnego – Józef Owiński, Weterynaryjnego – Ludwik Röhrenscheff, Badań Chemicznych – Aleksander Moroz, Sanitarno-Prawnego – Ludwik Bialikiewicz.

Ważną komórką miejską był Wydział Budowlany, powstały z dotychczasowych komórek miejskich: Budownictwo Oddział A i Budownictwo Oddział B. Nowy wydział dzielił się na następujące oddziały: Budowli Miejskich, Instalacyjno-Mechaniczny, Drogowy, Wodny, Budowlano-Prawny. Do Oddziału Budowli Miejskich należały: sprawy projektowania i wykonywania nowych budowli miejskich oraz ich utrzymywanie. W gestii Oddziału Instalacyjno-Mechanicznego znajdowały się sprawy dźwigów ciężarowych, osobowych, centralnego ogrzewania oraz konserwacja urządzeń mechanicznych i instalacji w budynkach miejskich. Do kompetencji Oddziału Drogowego należały: projektowanie, budowa i utrzymywanie dróg, ulic, placów, szos, chodników, mostów itp.; wykonywanie czynności związanych z realizacją planów zabudowania, a w szczególności czynności techniczne dotyczące parcelacji, scaleń i przekształceń działek budowlanych; projekty parcelacji gruntów miejskich. Oddziałowi temu podlegało Biuro Pomiarowe, które zobligowane było do dokonywania

41 Zob. Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 230.

pomiarów miasta oraz wykonywania wszelkich czynności wchodzących w zakres miernictwa, jak np. wytyczanie w terenie linii regulacyjnych, budowlanych, sporządzanie planów ulic dla celów ewidencji ich uzbrojenia itp. Oddział Wodny zajmował się sprawami hydrotechniki. Do Oddziału Budowlano-Prawnego należały sprawy ogólne z zakresu prawa budowlanego, opracowywanie przepisów miejscowych, ogólnych regulaminów, instrukcji itp., nadzór budowlany (inspekcja) oraz orzecznictwo i egzekutywa z sprawach wynikających z prawa budowlanego i przepisów pokrewnych, udzielania zezwoleń, konsensów itp., sprawy administracyjne Miejskiej Straży Pożarnej. Oddziałowi temu podlegało Biuro Numeracji Domów, do którego przynależały sprawy numeracji i ewidencji domów, rejestracja administratorów domów, a także statystyka ruchu budowlanego i prowadzenie archiwum wszelkich planów (budowlanych, regulacyjnych, dróg itp.)⁴². Na czele Wydziału Budowlanego stał architekt Czesław Boratyński, od wielu lat związany z miejskimi władzami budowlanymi⁴³. Jego zastępcami byli: inż. Marcin Chmaj i inż. Wiktor Szczepanowicz. Wydział składał się z dwóch oddziałów. Na czele Oddziału Budowli Miejskich stanął często współpracujący z Boratyńskim inż. Edward Kreisler, na czele odpowiedzialnego za planowanie przestrzenne Oddziału Zabudowy Miasta inż. Kazimierz Teleśnicki, najbliższy współpracownik byłego szefa budownictwa miejskiego Andrzeja Kłeczka. Oddziałem Wodnym kierował inż. Jan Fiszer, zaś Oddziałem Budowlano-Prawnym Marian Wnęk. Wzmocnienie kadr Budownictwa Miejskiego osiągnięto, zatrudniając młodych pracowników. Ponadto 1 grudnia 1936 roku prezydent powołał Komisję Zabudowy Miasta; w jej skład weszli m.in. architekt prof. Józef Gałęzowski, działacz chadecki Karol Holeksa, prof. Julian Nowak, architekci Adolf Szyszko-Bohusz i Stefan Strojek, zwolennicy radykalnie nowoczesnych rozwiązań w zabytkowych zespołach urbanistycznych oraz prezentujący odmienne poglądy wojewódzki konserwator zabytków Bogdan Treter⁴⁴.

42 Zob. Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 224-225.

43 Zob. Okólnik nr 70 z 27.09.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 93, s. 231.

44 Zob. Okólnik nr 38 z 1.12.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 80, s. 184.

Wydział Administracji Ogólnej dzielił się na trzy oddziały: dla Spraw Ogólnych, Przemysłowy i Wojskowy. W gestii Oddziału dla Spraw Ogólnych znajdowały się sprawy obywatelstwa, konskrypcyjne, wyznaniowe, wynikające z ustawy wodnej, łowieckiej, o rybołówstwie, o ochronie pól rolnych, o własności polnej, sprawy policji drogowej, bezpieczeństwa publicznego i sprawy porządkowe, o ile nie należały do zakresu działania starosty grodzkiego lub do Wydziału Budowlanego, Wydziału Zdrowia Publicznego, względnie do Oddziału Przemysłowego, a także inne sprawy z zakresu administracji ogólnej przydzielone przez prezydenta miasta. Do kompetencji Oddziału Przemysłowego należały sprawy wynikające z prawa przemysłowego oraz pokrewnych przepisów prawnych. Oddział Wojskowy zajmował się sprawami wynikającymi z ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej oraz z pokrewnych przepisów prawnych. Na czele Wydziału Administracji Ogólnej stał Edward Kubalski, jego zastępcą był Marian Hajdukiewicz. W ramach tej komórki kierownikiem Oddziału dla Spraw Ogólnych był Edward Kubalski; Oddziału Przemysłowego był Marian Hajdukiewicz, a Oddziału Wojskowego mjr Jan Kostrzewski. Wydziałowi Administracji Ogólnej podlegało Biuro Ewidencji Ruchu Ludności⁴⁵.

Miejski Urząd Kontroli sprawował bezpośrednią kontrolę nad działalnością finansową i gospodarczą wydziałów i biur Zarządu Miejskiego oraz urzędów, zakładów i przedsiębiorstw miejskich, a także oceniał ich działalność. Stosowane rozporządzenie o organizacji tej jednostki wydał Kaplicki 29 września 1934 roku. Urząd podlegał bezpośrednio prezydentowi, kierował nim naczelnik⁴⁶, Jan Dusza.

W gestii Miejskiej Izby Obrachunkowej było prowadzenie centralnej księgowości miasta, Głównej Kasy Miejskiej i w ogóle przeprowadzanie operacji kasowych; prowadzenie działu depozytów; rewizja dokumentów księgowych i uzasadniających je dowodów oraz inne czynności rewizyjne, zlecone przez prezydenta miasta; opracowywanie zamknięć rachunkowych; wykonywanie prac rachunkowych związanych z ułożeniem budżetu dla Wydziału Finansowego; inne czynności rachunkowe i kasowe zlecone

45 Zob. Okólnik nr 38 z 1.12.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 80, s. 225–226.

46 Zob. Okólnik nr 73 z 29.09.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 7, poz. 96, s. 231–232; Zarządzenie Prezydenta miasta z 30.01.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 1, poz. 2, s. 5–6.

przez prezydenta miasta. Dyrektorem Miejskiej Izby Obrachunkowej był Jan Krzyżanowski.

Do Biura Statystycznego należały sprawy administracyjnej i ogólnej statystyki miejskiej oraz współdziałanie w statystyce państwowej⁴⁷. Dyrektorem tej komórki był Kazimierz Sarnecki⁴⁸.

Dopełnieniem zarządzenia z 28 września 1934 roku dotyczącym struktury administracji miejskiej był okólnik nr 71, który wydał Kaplicki w sprawie obsady personalnej stanowisk kierowniczych⁴⁹.

Kaplicki był człowiekiem zdecydowanym i konsekwentnym. Sąd na wszelkie nieprawidłowości w działaniu krakowskiej administracji i urzędników ostro reagował. Przykładem może być jego wypowiedź z 1934 roku:

Stwierdziłem fakt niestosowania się do zarządzeń Prezydenta w sprawie scentralizowania w Biurze Prezydiálním wszelkich spraw personalnych wszystkich osób w służbie miejskiej zatrudnionych. Zdarzył się mianowicie przypadek jaskrawego naruszenia obowiązujących w tej materii przepisów w jednym z przedsiębiorstw miejskich, którego Dyrektor – wbrew powołanym na wstępie zarządzeniom – przyjął szereg pracowników umysłowych i fizycznych do pracy bez zgłoszenia umotywowanego zapotrzebowania Biuru Prezydiálnemu i bez uzyskania mojej decyzji. Celem bezwzględnego wykluczenia na przyszłość jakichkolwiek uchybień w tym przedmiocie, [...] prowadzenie wszelkich spraw personalnych osób zatrudnionych w Urzędach, Wydziałach, biurach, Instytucjach oraz Zakładach i Przedsiębiorstwach Zarządu Miejskiego należy wyłącznie do zakresu działania Biura Prezydiálního [...], który sprawy te załatwia pod moją osobistą aprobatą. W przypadku uchybień poniosą PP. Naczelnicy wzgl. Dyrektorzy wszelkie konsekwencje odpowiedzialności służbowej oraz koszty wynikłe ze samowolnego zarządzenia⁵⁰.

47 Zob. Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 226.

48 Zob. Statut Organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88, s. 231.

49 Okólnik nr 71 z 28.09.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 7, poz. 94, s. 230–231.

50 Okólnik nr 75 z 3.10.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 10, poz. 101, s. 239–240.

W podobnym duchu był okólnik nr 19 z 19 sierpnia 1936 roku w sprawie zachowania się urzędników Zarządu Miejskiego i miejskich zakładów i przedsiębiorstw wobec interesantów. Kaplicki podkreślał:

Zdarzyły się ostatnio przypadki niewłaściwego odnoszenia się urzędników Zarządu Miejskiego oraz Zakładów i Przedsiębiorstw Miejskich do interesantów. Stan ten w dalszym ciągu nie może być tolerowany. Przypominam, że zasadniczym obowiązkiem urzędników wobec interesanta jest uprzejme, szybkie i możliwe merytoryczne załatwienie jego życzenia względnie poinformowanie dokładne o sposobie i możliwościach takiego załatwienia. Obowiązek ten wynika z przepisów służbowych pracowników Gminy m. Krakowa. Przekroczenia wymienionych przepisów będą karał z całą surowością. Równocześnie nadmieniam, że w przypadkach stwierdzenia obrazy urzędnika przez interesanta lub nieuzasadnionych zarzutów czynionych urzędnikowi, wezmę go zawsze w obronę⁵¹.

Kaplicki jako zwierzchnik potrafił utrzymywać dyscyplinę. Pomimo tego miał dobre relacje także z podwładnymi. Może o tym świadczyć poniżej opisana sytuacja, którą przytacza znany krakowski publicysta Mieczysław Czuma: „Mój ojciec był oberszefem woźnych magistrackich u pana prezydenta Kaplickiego. Mama chciała, żebym nosił imię Janusz, a ojciec poprosił prezydenta, żeby trzymał jego pierworodnego do chrztu. Prezydent zgodził się, ale pod warunkiem, że będę nosił imię takie, jak on. To był cudowny człowiek”⁵².

30 stycznia 1935 roku Kaplicki wydał osobne zarządzenie w sprawie organizacji i zakresu działania Wydziału Finansowego Zarządu Miejskiego⁵³. 23 marca 1935 roku ukazało się jego kolejne zarządzenie, zawierało tymczasowe przepisy o podziale czynności Miejskiej Izby Obrachunkowej. W jej gestii było prowadzenie centralnej księgowości Zarządu Miejskiego, prowadzenie Głównej Kasy Miejskiej, działu depozytów, rewizja dokumentów księgowych, opracowywanie rocznych sprawozdań rachunkowych, wykonywanie prac rachunkowych związanych z ułożeniem depozytu dla wydziału finansowego. Miejską Izbę Obrachunkową

51 Okólnik nr 19 z 19.08.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 8, poz. 50, s. 137–138.

52 *Przyczynki do dziejów szkoły*, www.sp31krakow.pl/images/pdfy/przyczynki.pdf (1.10.2020), s. 45.

53 Zarządzenie Prezydenta miasta z 30.01.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 1, poz. 1, s. 2–5.

tworzył oddział kasowo-likwidacyjny, oddział rachunkowy, kancelaria i biuro korespondencji⁵⁴. Tego samego dnia Kaplicki wydał szczegółowe zarządzenie w sprawie bieżącej gospodarki budżetowej⁵⁵.

Kolejne zmiany w organizacji Magistratu wprowadzono w oparciu o zarządzenie prezydenta miasta z 16 listopada 1935 roku, kiedy to Wydział Główny podzielono na dwa oddziały: Organizacyjny i Personalny oraz utworzono Samodzielny Referat Odpowiedzialności Służbowej i Pomocnicze Biuro Ewidencyjne. Kancelaria Główna obejmowała cztery działy: Dziennik Podawczy, Pisarnię, Ekspedyt i Składnicę Aktów⁵⁶. 7 sierpnia 1936 roku wydał zarządzenie w sprawie tymczasowego regulaminu Urzędu Ewidencji Ludności w Krakowie⁵⁷. W 1937 roku został wydany szczegółowy regulamin Komitetu Rozbudowy Miasta⁵⁸. 23 grudnia 1937 na mocy zarządzenia Prezydenta Krakowa w miejsce Oddziału Wojskowego został powołany Wydział Wojskowy⁵⁹.

Kolejna reorganizacja urzędu miejskiego miała miejsce 8 września 1938 roku, kiedy to w wyniku zarządzenia prezydenta częściowo zmieniono zapisy statutu organizacyjnego. Połączono trzy wcześniej istniejące wydziały: Administracji Ogólnej, Aprowizacyjno-Targowy i Gospodarczy w jeden Wydział dla Spraw Administracyjnych, Przemysłowych i Aprowizacyjnych (Adm.) z oddziałami: Administracyjnym, Przemysłowym, Aprowizacyjnym i Biurem Rachunkowym⁶⁰. Oddział Administracyjny obejmował referaty: Spraw Wyznaniowych, Małżeńskich, Metrykalnych, Obywatelstwa, Przynależności Gminnej, Zmiany Nazwisk, Porządkowy, Kultury Krajowej (sprawy rolne, wodne, łowieckie) i Karno-Administracyjny. W skład

54 Zob. Zarządzenie Prezydenta miasta z 23.03.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 3, poz. 25, s. 32–34.

55 Zarządzenie Prezydenta miasta z 31.03.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 3, poz. 26, s. 35–37.

56 Zob. Zarządzenie Prezydenta miasta z 16.11.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 11, poz. 95, s. 205–206.

57 Zarządzenie Prezydenta miasta z 16.11.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 8, poz. 46, s. 105–136.

58 Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 20.10.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 11, poz. 74, s. 197–198.

59 Okólnik nr 53, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 1, poz. 3, s. 2.

60 Okólnik nr 28. Zarządzenie Prezydenta miasta z 8.09.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 9, poz. 53, s. 111–113.

Oddziału Przemysłowego wchodziły referaty: Przemysłu Wolnego; Rzemieślniczego; Koncesjonowanego; Okrężnego; Agentów i Komiwojażerów Handlowych; Stowarzyszeń Przemysłowych; Uczniów Przemysłowych; Katastru Przemysłowego. Oddział Aprowizacyjny obejmował referaty: Polityki Aprowizacyjno-Targowej, Nadzoru nad Obrotem Handlowym Artykułami Żywnościowymi, Targowy.

W roku 1938 wprowadzono także zmianę nazwy Wydziału Głównego na Wydział dla Spraw Ogólnych (Og.) złożony z dwóch oddziałów: Organizacyjnego i Personalnego oraz Samodzielnego Referatu Odpowiedzialności Służbowej. Oddział Organizacyjny obejmował referaty: Rady Miejskiej, Magistratu, Wyborczy, Granic Miasta, Związków (uczestnictwa w związkach o charakterze ogólnym), Bibliotek i Wydawnictw Miejskich, Intendentury Budynków i Lokali Urzędowych. W skład Oddziału Personalnego wchodził: Referat Polityki Personalnej; Spraw Osobowych Członków i Personelu Zarządu Miejskiego; Spraw Osobowych Personelu Instytucji Miejskich; Spraw Osobowych Przedsiębiorstw Miejskich; Biuro Ewidencyjne; Biuro Rachunkowe. Ponadto w tym wydziale znajdowały się Samodzielny Referat Odpowiedzialności, Sekretariat Prezydialny oraz Biuro Radców Prawnych⁶¹.

W marcu 1934 roku został uchwalony szczegółowy Regulamin obrad Rady Miejskiej i Komisji Rady m. Krakowa. Zgodnie z wcześniejszymi zapisami Radę Miejską zwoływał i przewodniczył jej posiedzeniom prezydent miasta, a w jego zastępstwie wyznaczony przez niego wiceprezydent⁶². W Radzie Miejskiej Kaplicki mógł liczyć na poparcie większościowego sanacyjnego Bezpartyjnego Bloku Pracy Gospodarczej. Jego przewodniczącym był mu bliski prof. Kazimierz Kumaniecki, który szefował także Komisji Matki Rady Miejskiej⁶³. 27 lutego 1934 roku Kaplicki wydał zarządzenie w sprawie komisji Zarządu Miejskiego. Powołał następujące komisje: Propagandy i Turystyki, Muzealną, Teatralną, Artystyczną dla Przedsiębiorstw Miejskich, Techniczną, dla Rzeźni i Targowicy, Sprawunkową, Plantacji i Ogrodów Miejskich, Budowy

61 Zob. Okólnik nr 41. Zarządzenie Prezydenta stoł. król. m. Krakowa z 3.12.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 11–12, poz. 70, s. 135–136.

62 Zob. Okólnik nr 33 Prezydenta miasta z 31.03.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 35, s. 62–66.

63 Zob. *Księga adresowa miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego. Rocznik 1933–1934*, Kraków 1933, s. 39.

Muzeum Narodowego⁶⁴. Dodatkowo, aby usprawnić Zarząd Miejski, 13 października 1936 roku powołano stałe komisje do udzielania opinii i przygotowywania wniosków w przekazanych im sprawach administracji i gospodarki miejskiej. W sprawie utworzenia stałych komisji Zarządu Miejskiego Kaplicki wydał okólnik nr 38 z dnia 1 grudnia 1936 roku⁶⁵. W ogólnym zakresie działania Zarządu Miejskiego powołano:

1. Komisję Regulaminowo-Prawniczą,
2. Komisję Statystyczną.

W zakresie działania Wydziału Gospodarczego:

3. Komisję Ekonomacką dla spraw zakupów i zarządu majątkiem miejskim,
4. Komisję Plantacyjną dla parków, ogrodów i lasów miejskich oraz dla spraw utrzymania pod względem ogrodowym cmentarzy miejskich.

W zakresie działania Wydziału Finansowego:

5. Komisję Finansową dla spraw polityki finansowej miasta,
6. Komisję Przedsiębiorstw Miejskich dla spraw gospodarczo-administracyjnych przedsiębiorstw, tamtejszych urzędów technicznych i polityki taryfowej.

W zakresie działania Wydziału Apropowizacyjno-Targowego:

7. Komisję Apropowizacyjno-Targową dla spraw polityki apropowizacyjno-targowej, urzędów zakładów użyteczności publicznej itp.

W zakresie działania Wydziału Oświaty, Kultury, Sztuki i Propagandy:

8. Komisję Muzealną dla spraw Muzeów Miejskich,
9. Komisję Archiwalno-Biblioteczną dla spraw Archiwum Akt Dawnych i bibliotek⁶⁶,

64 Zob. Okólnik nr 21 z 7.03.1934 w sprawie składu osobowego Komisji Zarządu, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 26, s. 49–51.

65 Okólnik nr 38 z 1.12.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 80, s. 184–187.

66 Na członków Komisji wybrano: dr. Jana Dąbrowskiego, Kazimierza Dobrowolskiego, Stanisława Estreichera, Romana Grodeckiego, Kazimierza Władysława Kumanieckiego, Stanisława Kutrzebę, Juliana Nowaka, Władysława Semkowicza. Zob. Okólnik nr 16 z 23.04.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 4, poz. 28, s. 81–82.

10. Komisję Propagandową dla spraw związanych z propagandą miasta,
11. Komisję Teatralną dla spraw Teatru Miejskiego,

W zakresie działania Wydziału Zdrowia Publicznego:

12. Komisję Zdrowia Publicznego dla spraw sanitarnych.

W zakresie działania Wydziału Budowlanego:

13. Komisję Techniczną dla spraw budowlanych, drogowych i wodnych oraz urządzeń technicznych,
14. Komisję Zabudowy Miasta dla opiniowania pod względem architektoniczno-artystycznym (wyglądu zewnętrznego) projektów wszelkich budowli, portali, wywieszek oraz opiniowania i przygotowywania wniosków w sprawach estetycznego wyglądu miasta pod względem architektonicznym i urbanistycznym.

W zakresie działania Wydziału Opieki Społecznej Gminna Komisja Opieki Społecznej miała wyłonić dla zadań walki z bezdomnością, żebractwem i włóczęgostwem oraz opieki nad dzieckiem dwie podkomisje: Opieki Nad Dzieckiem, Walki z Bezdomnością i Żebractwem⁶⁷.

15 marca 1938 roku Kaplicki powołał do życia Komisję Magazynową dla gospodarki materiałowej w Zarządzie Miejskim⁶⁸.

Zgodnie z nową ustawą samorządową z 1933 roku w skład Zarządu Miejskiego (Magistratu) mieli wchodzić jedynie prezydent miasta i wiceprezydenci, wyłączeni byli natomiast urzędnicy miejscy, bo postanowienia zastrzegające ich udział w myśl paragrafu 54 Statutu m. Krakowa z 1901 roku straciły moc obowiązującą z chwilą wejścia w życie ustawy⁶⁹. Członków Zarządu Miejskiego wybierali radni⁷⁰. Najbliższymi

67 Zob. Okólnik nr 38 z 1.12.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 80, s. 184–185, skład komisji, s. 185–186.

68 Okólnik nr 9 z 15.03.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 3, poz. 22, s. 34.

69 Ustawa z dnia 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1933 nr 35, poz. 294, s. 704.

70 Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 15.12.1933 w sprawie regulaminu wyborczego do zarządu miejskiego na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, pomorskiego, poznańskiego, stanisławowskiego i tarнопolskiego, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1933 nr 100, poz. 770, s. 1959.

współpracownikami Kaplickiego w zarządzaniu Krakowem byli jego zastępcy. Początkowo w 1933 roku Kaplicki miał ich czterech: Stanisława Klimeckiego, Ignacego Landaua, Witolda Ostrowskiego oraz Stanisława Skoczylasa. Stanisław Klimecki (1883–1942), doktor prawa, adwokat, legionista, kapitan WP, uchodził za jednego z najbardziej zaufanych współpracowników Kaplickiego, jako jedyny przez cały okres jego prezydentury sprawował funkcję wiceprezydenta miasta. Stanisław Skoczylas był inżynierem górniczym i hutniczym, profesorem, następnie dziekanem Wydziału Górniczego Akademii Górniczej w Krakowie i rektorem tej uczelni (1928–1930). Po przewrocie majowym poparł obóz rządowy Józefa Piłsudskiego. Był senatorem III kadencji (1930–1935) i V kadencji (1938–1939) z województwa krakowskiego. W 1938 roku został szefem Obozu Zjednoczenia Narodowego w Krakowie. Dwóch z wymienionych zastępców Kaplickiego z grona krakowskich samorządowców starszego pokolenia to Landau i Ostrowski. Ignacy Landau (1870–1934), pochodzenia żydowskiego, był doktorem prawa, adwokatem, od 1905 roku zasłużonym radnym Krakowa, zwolennikiem asymilacji ludności żydowskiej. Witold Ostrowski (1875–1942) był działaczem społecznym, związanym ze środowiskiem demokratów galicyjskich, w latach 1925–1926 komisarzem zarządca Krakowa.

13 marca 1933 roku Kaplicki wydał okólnik w sprawie rozdziału czynności między członków Prezydium Miasta. W gestii prezydenta Kaplickiego były: naczelnictwo nad administracją miejską, kierownictwo nad Radą Miejską, Biuro Prezydzialne, Miejska Izba Obrachunkowa, Teatr Miejski, Jaworzniczek Komunalne Kopalnie Węgla, Miejska Kasa Oszczędności. Wiceprezydent Stanisław Klimecki objął Wydział V Magistratu, VI i podległe mu areszty miejskie, zakłady opiekuńcze, Wydział VIII i podległe mu: Rzeźnię i Targowicę miejską, Spółkę „Caro”. W gestii wiceprezydenta Ignacego Landaua pozostawał: Wydział II Magistratu, III, VII i podległe mu Straż Pożarna i Zakład Czyszczenia Miasta, Wydział IX i podległe mu: Pracownia chemiczna, Zakłady Sanitarne i inne ośrodki sanitarne; Urząd Rozjemczy dla spraw najmu, Biuro prawne oraz przewodnictwo Komisji dyscyplinarnej. Wiceprezydentowi Witoldowi Ostrowskiemu podlegał: Wydział I Magistratu, w tym Zarząd Ogrodów Miejskich, Zarząd m. Parku „Las Wolski”, Zarząd Cmentarzy Miejskich, ponadto Wydział IV Magistratu i podległe mu: Muzeum Narodowe, Muzeum Przemysłowe, Archiwum Aktów Dawnych, Szkoła Gospodarstwa Domowego, Urząd Ewidencji Miasta. Ostrowski nadzorował także Biuro Statystyczne, Komitet Rozbudowy Miasta, Uroczystości, propagandę, turystykę oraz Spółkę Mieszkańową dla Miast, Kamieniołomy Miast Małopolskich.

Wiceprezydent Stanisław Skoczylas objął: Budownictwo Miejskie Oddział A, Budownictwo Miejskie Oddział B, Elektrownię Miejską, Gazownię Miejską, Wodociąg Miejski, Miejskie Zakłady Ceramiczne oraz Miejską Kolej Elektryczną⁷¹.

W myśl ustawy scaleniowej Zarząd gminy (prezydent, wiceprezydenci i ławnicy działający kolegiálně) nosił nazwę Magistratu. Doradczycy i opiniodawcze organy prezydenta stanowiły: kolegia międzywydziałowe złożone z naczelników wydziałów, dyrektor Miejskiej Izby Obrachunkowej oraz dyrektorzy zakładów i przedsiębiorstw. Miały one obradować w dwóch zespołach: dla spraw gospodarczych i skarbowych oraz dla spraw administracyjnych, kulturalnych i społecznych⁷².

Po grudniowym wyborach samorządowych w 1933 roku zmniejszono liczbę wiceprezydentów Krakowa z czterech do trzech. Zastępcami Kaplickiego zostali wybrani: Klimecki, Landau i Skoczylas. Na mocy prezydenckiego okólnika nr 18 z 5 marca 1934 roku w gestii Kaplickiego pozostał analogiczny zakres nadzoru, jak w 1933 roku. Wiceprezydent Klimecki objął: Wydział IV Magistratu i podległe mu: Muzeum Narodowe, Muzeum Przemysłowe, Archiwum Aktów Dawnych, Szkołę Gospodarstwa Domowego, Urząd Ewidencji Miasta. Ponadto Wydział V i VI Magistratu i podległe mu areszty miejskie, zakłady opiekuńcze, Wydział VIII i podległe mu: Rzeźnię i Targowicę miejską, Miejskie Zakłady Apropizacyjne oraz Spółkę „Caro”. Klimecki także nadzorował uroczystości, propagandę, turystykę itp. Wiceprezydent Landau był odpowiedzialny za Wydział II Magistratu, III, VII i podległe mu Straż Pożarną i Zakład Czyszczenia Miasta, Wydział IX i podległe mu: Pracownię Chemiczną, Zakłady Sanitarne i inne ośrodki sanitarne; Biuro Statystyczne; Urząd Rozjemczy dla Spraw Najmu; Biuro Prawne, z zakresu Wydz. I sprawy Ekonomatu Miejskiego. Wiceprezydentowi Skoczylasowi podlegał Wydział I Magistratu z wyjątkiem spraw Ekonomatu, Budownictwo Miejskie, Oddział A, Budownictwo Miejskie Oddział B, Elektrownia, Gazownia Miejska, Wodociąg Miejski, Miejskie Zakłady Ceramiczne, Miejska Kolej Elektryczna, ponadto Komitet Rozbudowy Miasta, Spółka Mieszkaniowa dla Miast, Kamieniołomy Miast Małopolskich.

71 Zob. Okólnik nr 12 z 13.03.1933, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1933 nr 3, s. 53–54.

72 Zob. Okólnik nr 51 z 15.09.1933, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1933 nr 9 poz. 81, s. 234–236.

Kaplicki ustalił również zastępstwa. W przypadku nieobecności wiceprezydenta Klimeckiego zastępował go Skoczylas, Landaua – Klimecki, a Skoczylasa – Landau⁷³.

W lipcu 1934 roku zmarł zasłużony radny krakowski, wiceprezydent miasta Ignacy Landau. Po jego śmierci nie powołano już trzeciego wiceprezydenta. Kaplicki przekonał się, że dwóch zastępców zupełnie mu wystarczało, także ze względów oszczędnościowych⁷⁴. 29 października 1934 roku prezydent rozdzielił czynności między członków Prezydium Zarządu Miejskiego. W gestii Kaplickiego pozostawało zwierzchnie kierownictwo nad administracją miejską, przewodniczenie czynnościom Rady Miejskiej. Ponadto nadzorował Urząd Dyrektora Zarządu Miejskiego, Wydział Główny z wyjątkiem Biura Prawnego, Oddział Budżetowo-Pożyczkowy Wydziału Finansowego, Miejski Urząd Kontroli, Miejską Izbę Obrachunkową, Muzeum Narodowe, Teatr Miejski, Jaworzniczne Komunalne Kopalnie Węgla oraz Miejską Kasę Oszczędności. Wiceprezydent Klimecki objął Wydział Apropowizacyjno-Targowy i podległe mu: Rzeźnię i Targowicę Miejską, Miejskie Zakłady Apropowizacyjne, Komisariat Targowy, Wydział Oświaty, Kultury, Sztuki i Propagandy z wyłączeniem spraw administracyjnych Teatru Miejskiego i spraw Muzeum Narodowego i podległe mu: Muzeum Przemysłowe, Archiwum Aktów Dawnych, Miejską Szkołę Gospodarstwa Domowego, Miejski Dom Wycieczkowy, Wydział Opieki Społecznej i Społeczne Zakłady Opiekuńcze, a także Wydział Administracji Ogólnej i podległe mu Biuro Ewidencji Ruchu Ludności. Ponadto Klimecki nadzorował Biuro Statystyczne, Miejski Urząd Rozjemczy dla spraw najmu, Biuro Prawne, Kasę Targową. W gestii wiceprezydenta Skoczylasa był: Wydział Gospodarczy i podległe mu: Komitet Rozbudowy Miasta, Biuro Ekonomatu Miejskiego, Ogrody Miejskie, Miejski Park „Las Wolski”, Cmentarze Miejskie; ponadto Wydział Finansowy: Oddział dla Zakładów i Przedsiębiorstw Miejskich, Oddział Skarbowy z wyłączeniem Oddziału Budżetowo-Pożyczkowego; Wydział Zdrowia Publicznego i podległe mu Miejskie Zakłady Sanitarne, Miejskie Ośrodki Zdrowia; Wydział Budownictwa oraz Elektrownia Miejska, Gazownia Miejska, Wodociąg i Kanalizacja Miejska, Miejskie Zakłady Ceramiczne, Zakład Czyszczenia

73 Zob. Okólnik nr 19 z 5.03.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 24, s. 48–49.

74 Zob. Sprawa stanowiska III-go Wiceprezydenta stoł. król. miasta Krakowa, pos. z 4.06.1935 r., „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 6, poz. 65, s. 145–146.

Miasta, Miejska Straż Pożarna, Miejska Kolej Elektryczna, Spółka Mieszkaniowa dla Miast, Kamieniołomy Miast Małopolskich⁷⁵. W 1934 roku Kaplicki wydał szczegółową regulację w sprawie podpisywania dokumentów urzędowych w zastępstwie prezydenta⁷⁶. Na mocy okólnika z 6 listopada 1934 roku zniósł instytucję kolegiów międzywydziałowych, w jej miejsce powołał Konferencję Naczelników Wydziałów i Dyrektorów Zakładów i Przedsiębiorstw Miejskich, która miała być organem doradczym i opiniodawczym prezydenta⁷⁷.

4 czerwca 1935 roku sprawa stanowiska III wiceprezydenta była przedmiotem obrad Rady Miejskiej. W porozumieniu z Kaplickim prof. Kazimierz Władysław Kumaniecki wystąpił z wnioskiem, aby formalnie zmniejszyć liczbę wiceprezydentów z trzech do dwóch. Referent argumentował to tym, że w 1934 roku przekonano się, że dwóch wiceprezydentów zupełnie wystarcza, przemawiały za tym także względy oszczędnościowe. Po ożywionej dyskusji Rada Miejska podjęła uchwałę zmniejszającą liczbę do dwóch. Ludność żydowska została pozbawiona przypadającego jej tradycyjnie miejsca. Radni żydowscy opuścili demonstracyjnie salę posiedzeń i nie brali udziału w tym głosowaniu⁷⁸. Wkrótce, 13 czerwca, prof. Stanisław Skoczylas złożył rezygnację z urzędu wiceprezydenta, nie mogąc pogodzić tej pracy z obowiązkami rektora Akademii Górniczej. Na wiceprezydenta został wybrany dr Rudolf Radzyński (1891–1971), oficer Legionów Polskich, WP, prezes Rady Grodzkiej i klubu radzieckiego BBWR, wicedyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie. Wybory zbojkotowali radni żydowscy bez względu na przynależność klubową⁷⁹. W celu zapewnienia lepszego kontaktu mieszkańców z członkami Prezydium Zarządu Miejskiego Kaplicki 11 września 1936 roku wydał okólnik nr 26 z w sprawie przyjmowania interesantów. Ustalono, że będą

75 Zob. Okólnik nr 82 z 29.10.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 10, poz. 107, s. 243–244.

76 Okólnik nr 44. Zarządzenie Prezydenta miasta z 25.05.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 5, poz. 55, s. 131–135.

77 Okólnik nr 84 z 6.11.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 11, poz. 112, s. 257–258.

78 Zob. Protokół L. 8 z posiedzenia Rady Miejskiej z 4.06.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 6, poz. 65, s. 145–146.

79 Por. C. Brzoza, *Kraków między wojnami...*, s. 304; Protokół L. 8 z posiedzenia Rady Miejskiej z 4.06.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 6, poz. 65, s. 146–147.

on przyjmowani codziennie od poniedziałku do soboty, w godzinach od 10 do 12⁸⁰. Ponadto 28 czerwca 1937 roku Kaplicki uregulował sprawę zastępstwa w przypadku nieobecności lub niemożności pełnienia obowiązków służbowych przez prezydenta. Wyzaczył na zastępcę Rudolfa Radzyńskiego⁸¹. Po niespełna trzech latach, 10 czerwca 1938 roku Radzyński zgłosił rezygnację z urzędu wiceprezydenta oraz ustąpił ze stanowiska prezesa Rady Nadzorczej Krakowskiej Miejskiej Kolei Elektrycznej i prezesa Rady Nadzorczej Kamieniołomów Miast Małopolskich⁸². Było to związane z zarzutami o wykorzystywanie stanowisk publicznych w celach prywatnych⁸³. Po ustąpieniu Radzyńskiego Kaplicki wyznaczył (w zarządzeniu z 23 grudnia 1937 roku) na swojego zastępcę w przypadku nieobecności lub niemożności pełnienia obowiązków Stanisława Klimeckiego⁸⁴. 12 lipca 1938 roku pełniącym obowiązki wiceprezydenta miasta został inż. Henryk Dudek, ławnik miejski⁸⁵.

Prezydent Kaplicki wychodził z nowoczesnego, także i dziś aktualnego założenia, że administracja miejska powinna być zbudowana w taki sposób, aby każdy obywatel mógł w pobliżu miejsca zamieszkania załatwić szereg drobniejszych spraw. W tym celu już w 1934 roku zapowiedział decentralizację administracji miejskiej, która miała polegać na utworzeniu urzędów dzielnicowych, czyli małych magistratów. Kaplicki wyjaśniał, że „w ten sposób urząd zbliżymy do obywateli”⁸⁶. Początkowo planowano przekazanie części agend miejskiego Magistratu nowo powstałym miejskim komisariatom obwodowym. Ich lokalizacja była następująca: I Komisariat przy ul. Kanoniczej 18 obejmował w części Dzielnicę I, III, IV; II Komisariat przy ul. Lubicz 4 – w części Dzielnicę I, II, V, VI, część VII; III Komisariat

80 Zob. Okólnik nr 26 z 11.09.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 9, poz. 62, s. 150.

81 Zob. Okólnik nr 29 z 28.06.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 7, poz. 50, s. 135.

82 Por. C. Brzoza, *Kraków między wojnami...*, s. 362.

83 Por. *Podróże p. prezesa Radzyńskiego*, „Naprzód” 11.06.1938, nr 160, s. 6.

84 Zob. Okólnik nr 52 z 23.12.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 1, poz. 2, s. 2.

85 Por. C. Brzoza, *Kraków między wojnami...*, s. 369.

86 Protokół L. 5 z posiedzenia Rady Miejskiej z 26.03.1934. Przemówienie Prezydenta miasta, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 36, s. 85.

przy pl. Wszystkich Świętych 3 – Dzielnice: część VII, VIII; IV Komisariat przy ul. Lwowskiej 2 – Dzielnice IX, XXII; Filia IV Komisariatu przy ul. Płaszowskiej 112 – Dzielnica XXI; V Komisariat przy ul. Dębowej – Dzielnica X, XI; VI Komisariat przy ul. Słonecznej 4 – Dzielnica XII, XIII; VII Komisariat przy ul. Wybickiego 6 – Dzielnica XIV, XV, XVI; VIII Komisariat przy Al. Słowackiego 42 – Dzielnica XVII, XVIII; IX Komisariat przy ul. Pasterskiej 29 – Dzielnica XIX, XX⁸⁷.

Kaplicki podkreślał, że należy postępować w tej materii ostrożnie, kierując się praktyką życiową. Pierwszy miał powstać komisariat o rozszerzonym zakresie działania w Podgórzu. Po długotrwałych konsultacjach z władzami państwowymi, przedstawicielami Policji Państwowej i Wojska Polskiego ostatecznie uzgodniono, że obszar miasta zostanie podzielony na obwody, w których dla objętych nimi dzielnic zorganizowane będą odpowiednie urzędy (małe magistraty). Zarządzenie w tej sprawie wydał Kaplicki 28 listopada 1936 roku. Zakres działania miejskich urzędów obwodowych obejmował: ogólne zadania natury administracyjno-gospodarczej na terenie obwodu, sprawy przekazane tym komórkom do bezpośredniego i samodzielnego załatwiania, ponadto sprawy prowadzone w charakterze organów pomocniczych w zakresie służby zewnętrznej, informacyjnej, wykonawczej i nadzorczej, inne zadania zlecone przez prezydenta miasta lub dyrektora Zarządu Miejskiego. Z ogólnych zadań administracyjno-gospodarczych do miejskich urzędów obwodowych należały: piecza nad obwodem i troska o jego potrzeby w zakresie urzędzeń bezpieczeństwa, zdrowia publicznego, urzędzeń komunikacyjnych itp.; inicjatywa w zaspakajaniu tych potrzeb, czuwanie nad przestrzeganiem przepisów administracyjnych, utrzymywanie w ewidencji danych statystycznych w odniesieniu do obwodu. Urzędowi obwodowemu przekazano do bezpośredniego i samodzielnego egzekwowania sprawy: gospodarcze, targowe, sanitarno-porządkowe, budowlane, drogowe, przemysłowe, wojskowe, inne⁸⁸. Na czele miejskiego urzędu obwodowego stał kierownik. Urzędy obwodowe podlegały pod względem organizacyjnym i personalnym dyrektorowi Zarządu Miejskiego; pod względem administracyjnym – właściwym wydziałom Zarządu Miejskiego. Prawa i obowiązki

87 Zob. Zarządzenie Prezydenta miasta z 18.01.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 1, poz. 3, s. 7.

88 Zob. Zarządzenie Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie z 28.11.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 77, s. 176–179, 226.

oraz odpowiedzialność służbową kierowników względnie ich zastępców normowały postanowienia statutu organizacyjnego Zarządu Miejskiego, przepisy służbowe dla pracowników Gminy m. Krakowa oraz przepisy administracyjne.

W razie potrzeby mogła być tworzona ekspozytura lub kilka ekspozytur urzędu obwodowego. Ekspozytury były podporządkowane bezpośrednio kierownikom odpowiednich urzędów obwodowych. W celu skoordynowania działalności urzędów obwodowych z działalnością poszczególnych wydziałów Zarządu Miejskiego, ustalenia wytycznych postępowania urzędów w istotniejszych sprawach oraz określenia jednolitego stosowania przepisów prawnych, miały odbywać się co najmniej raz w kwartale konferencje kierowników urzędów obwodowych z poszczególnymi wydziałami przy udziale dyrektora Zarządu Miejskiego, pod przewodnictwem prezydenta miasta lub wyznaczonego przez niego zastępcy. Do wykonywania stałego bezpośredniego nadzoru służbowego nad urzędami powołany był inspektor administracji miejskiej⁸⁹. Liczbę i granice poszczególnych obwodów miały ustalić osobne zarządzenia.

Proces decentralizacji przebiegał powoli. Pierwszy urząd obwodowy powstał w Podgórzu. Kaplicki podkreślał: „Wybieramy Podgórze jako dzielnicę największą z pośród przyłączonych i posiadającą najsilniej wyrobione poczucie samodzielności”⁹⁰. 14 grudnia 1936 roku wydał stosowny dokument powołujący 1 stycznia 1937 roku Miejski Urząd Obwodowy I⁹¹. Objął on obszar dzielnic miasta: IX (Ludwinów), X (Zakrzówek), XI (Dębniki), XXI (Płaszów), XXXII (Podgórze). Miejski Urząd Obwodowy I miał siedzibę w dzielnicy XXII przy ul. Limanowskiego 2 oraz dwie ekspozytury: jedną dla Dzielnicy X, XI przy ul. Dębowej 21, a drugą dla Dzielnicy XXI z siedzibą przy ul. Płaszowskiej 3. W celu zapewnienia należytego funkcjonowania wraz z ekspozyturami określono obsadę personalną urzędu.

89 Zob. Zarządzenie Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie z 28.11.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 77, s. 176.

90 Protokół L. 2 z posiedzenia budżetowego Rady Miejskiej z 21.03.1935, „Dodatek do Gazety Urzędowej Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 3, poz. 35, s. 4.

91 Zarządzenie Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie z 14.12.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 78, s. 182–184.

W 1937 roku Kaplicki zapowiedział utworzenie kolejnych urzędów tego typu dla Dzielnic I i II oraz VII i VIII⁹². 20 grudnia 1937 roku podpisał zarządzenie o podziale terytorium miasta Krakowa na sześć obwodów administracyjnych. Podział miał wejść w życie 1 stycznia 1938 roku⁹³. Granice obwodu I biegły ulicami: św. Gertrudy, Starowiślną, Dietla, Morsztynowską, zachodnią granicą, plantu kolejowego do ul. Lubicz, południową jezdnią ul. Lubicz, ul. Basztową, Dunajewskiego, Podwale, Staszewskiego, Podzamcze do prawego brzegu Wisły na wprost wylotu ul. Podzamcze, prawym brzegiem Wisły do punktu na wprost wylotu ul. Bernardyńskiej, ul. Bernardyńska, południową granicą pl. Bernardyńskiego do ul. św. Gertrudy.

Granice obwodu II biegły ulicami: św. Gertrudy, Starowiślną, Dietla, zachodnią granicą plantu kolejowego do przyczółka mostu kolejowego na prawym brzegu Wisły, prawym brzegiem Wisły do punktu na wprost wylotu ul. Bernardyńskiej, Bernardyńska, południową granicą pl. Bernardyńskiego do ul. św. Gertrudy.

Granice obwodu III biegły ulicami: Krowoderską, Basztową, Dunajewskiego, Podwale, Staszewskiego, Podzamcze do prawego brzegu Wisły na wprost wylotu ul. Podzamcze, prawym brzegiem Wisły do granicy miasta, granicą miasta, północną granicą Dzielnicy XIV Czarna Wieś, ul. Szopena, Lea, Aleją Słowackiego do ul. Krowoderskiej.

Granice obwodu IV biegły ulicami: Krowoderską, Basztową, środkową jezdnią ul. Lubicz, tylną zachodnią linią zabudowania ul. Bosackiej, ulicami Lubomirskiego, Mogilską, I Osiedlem Oficerskim do granicy miasta, granicą miasta, północną granicą Dzielnicy XIV Czarna Wieś, ul. Chopina, Lea, Aleją Słowackiego do ul. Krowoderskiej.

Granice obwodu V biegły ulicami: Lubicz od wiaduktu kolejowego, tylną zachodnią linią zabudowania ul. Bosackiej, ulicami Lubomirskiego, Mogilską, I Osiedlem Oficerskim, granicą miasta do prawego brzegu Wisły, prawym brzegiem Wisły włącznie do południowego przyczółka mostu kolejowego, zachodnią granicą plantu kolejowego do ul. Lubicz.

Obwód VI obejmował terytorium miasta na prawym brzegu Wisły.

92 Sprawozdanie z I posiedzenia budżetowego Rady Miejskiej z 16.03.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 3, poz. 21, s. 56.

93 Okólnik nr 49 z 20.12.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 12, poz. 84, s. 209–210.

Kolejne zarządzenie w sprawie urzędów obwodowych Kaplicki wydał 20 grudnia 1937 roku. Na jego mocy 1 stycznia 1938 roku powstał w nowych granicach Miejski Urząd Obwodowy I dla dzielnic miasta: I Śródmieście, II Wawel i części VI Wesoła. Miał on siedzibę przy Rynku Głównym 30. Powołano także do życia Miejski Urząd Obwodowy II z siedzibą przy pl. Wolnica 1 dla dzielnic miasta: VII Stradom i VII Kazimierz. Jednocześnie 1 stycznia 1938 roku zniesiono dotychczasowe Miejskie Komisariaty Obwodu I i III; zmieniono numerację dotychczasową Miejskiego Urzędu Obwodowego z I na VI dla dzielnic IX, X, XI, XXI i XXII. W marcu 1938 roku Kaplicki zapewniał, że pozostałe trzy urzędy zostaną zorganizowane w najbliższym kwartale⁹⁴. 25 maja 1938 r. utworzono IV Miejski Urząd Obwodowy, 27 czerwca tego roku V Miejski Urząd Obwodowy⁹⁵. 2 listopada 1938 roku prezydent wydał okólnik w sprawie prawidłowego trybu urzędowania wydziałów Zarządu w zakresie zarządzeń kierowanych do miejskich urzędów obwodowych⁹⁶.

Po porażce obozu sanacyjnego w wyborach do krakowskiej Rady Miejskiej w grudniu 1938 roku Kaplicki nie umiał czy też nie chciał odnaleźć się w nowej konstelacji politycznej. 16 stycznia 1939 roku w związku z upływem kadencji Rady Miejskiej wygłosił przemówienie, podsumowując działalność ustępującego po pięciu latach gremium. Wielką zasługą prezydentury Kaplickiego było oddłużenie miasta, które w sposób istotny przyczyniło się do poprawy kondycji finansowej. Wpływ na kondycję Krakowa od 1936 roku miała niewątpliwie poprawa ogólnej koniunktury. Na dodatni wynik gospodarki komunalnej w Krakowie wpłynął także fakt, że zdołano się „zahartować w twardej szkole kryzysu, ucząc się gospodarować oszczędnie

94 Zob. Okólnik nr 51 z 20.12.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 12, poz. 86, s. 210–211; Posiedzenie Rady Miejskiej Krakowa z 22.03.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 4, poz. 31, s. 63.

95 Zob. Okólnik nr 16. Zarządzenie Prezydenta miasta z 15.05.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 6, poz. 43, s. 90; Obwieszczenie z 27.06.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 7–8, poz. 48, s. 103–104.

96 Okólnik nr 38. Zarządzenie Prezydenta stoł. król. miasta Krakowa z 2.11.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 11–12, poz. 65, s. 132.

i celowo”⁹⁷. Prezydent podkreślił lojalną i ofiarną pracę pracowników gminnych, „którzy dzielnie sekundowali w wysiłkach nad podniesieniem miasta”. Wreszcie wskazywał na czynnik, jego zdaniem najważniejszy, który miał decydujący wpływ – na harmonijną współpracę Rady Miejskiej, Zarządu i Prezydium Miasta. Kaplicki podkreślał:

Stosunki na Ratuszu krakowskim w ubiegłej kadencji układały się tak, iż można powiedzieć, że pracowaliśmy według klasycznych wzorów parlamentarnych, opartych na dobrze pojętej demokracji. Była w tej Radzie większość i mniejszość – opozycja. Większość wzięła na siebie odpowiedzialność za rządy miastem, ale prawa swe wykonywała z umiarem i spokojem, nigdy nie brutalizowała i nie zmuszała mniejszości do rozpaczliwej samoobrony⁹⁸.

Podniósł także, że opozycja spełniała swoją rolę z całą stanowczością, krytykowała działalność Zarządu Miejskiego, nierzadko obnażając słabe strony jego działań. Mówił: „Z tej racji do opozycji nigdy nie miałem pretensji, bo to jest jej dobre prawo, nie mniej [sic!] krytyka ta była prowadzona najczęściej z umiarem i rzeczowością”⁹⁹. Przywódca opozycji w Radzie Miejskiej, socjalista, radny Jan Stańczyk, podkreślił, że w ustępującej Radzie opozycja była w mniejszości, reprezentując odrębne poglądy na gospodarkę, życie społeczne i na politykę. Zaznaczył: „Walczyliśmy tu często w beznadziejnych warunkach [...]. W walce nie atakowaliśmy nigdy nikogo osobiście. Naszych przeciwników, ich poglądy szanowaliśmy dlatego, że szanowaliśmy nasze poglądy”. Przyznał w imieniu opozycji, akcentując bezstronność, że prezydent Kaplicki

wykazał wielkie zdolności w pracy dla miasta. Ale nie tylko to. Był to twardy przeciwnik. [...] nie był to przeciwnik małostkowy. Nie posługiwał się złośliwym i małostkowym prawem regulaminowym. Argumenty jego zmuszały nas

97 Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 16.01.1939, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1939 nr 1, poz. 4, s. 13.

98 Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 16.01.1939, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1939 nr 1, poz. 4, s. 13.

99 Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 16.01.1939, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1939 nr 1, poz. 4, s. 13.

do wysiłku, aby je godnie odeprzeć, bo były na wysokim poziomie. Musimy stwierdzić, że wysoki poziom walki politycznej, to niesłychanie wielka i cenna rzecz¹⁰⁰.

Jednocześnie podkreślił, że dyrektorzy wydziałów, urzędnicy Magistratu, pomimo że nie podzielali stanowisk opozycji, odnosili się do niej jednak bardzo lojalnie, poprawnie. Wyrażał życzenie, aby dotychczasowe dobre obyczaje były także wprowadzone i naśladowane w nowo wybranej Radzie¹⁰¹. 27 stycznia 1939 roku Kaplicki złożył rezygnację z dalszego sprawowania urzędu prezydenta. Wiadomość o tym wywołała liczne komentarze. Powszechnie wysoko ceniono jego pracę dla Krakowa, a także walory osobiste. W doniesieniach prasowych pojawiły się nagłówki, że „Kraków nie może sobie pozwolić na utratę dobrego gospodarza!”¹⁰². Rezygnacja Kaplickiego z prezydentury w styczniu 1939 roku zapoczątkowała destabilizację krakowskiego Magistratu, trwającą do wybuchu wojny. Powstały układ polityczny doprowadził do długotrwałego impasu przy wyborze prezydenta miasta.

Zakończenie

Mieczysław Kaplicki objął prezydenturę Krakowa w trudnych czasach wielkiego kryzysu gospodarczego, w okresie dużych napięć politycznych i społecznych w państwie polskim. Struktura krakowskiej administracji miejskiej była przestarzała i kosztowna w utrzymaniu. Z początkiem kadencji Kaplickiego zbiegła się istotna zmiana w polskim samorządzie, 23 marca 1933 roku została uchwalona została kluczowa dla lokalnej samorządności ustawa o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego. Nazwano ją „ustawą scaleniową”, gdyż regulowała organizację samorządu w sposób kompleksowy i jednolity w państwie (poza województwem śląskim posiadającym status autonomiczny). Rok 1933 zamknął okres względnej samodzielności samorządu krakowskiego funkcjonującego jeszcze w dużej mierze w oparciu o uregulowania prawne z czasów autonomii galicyjskiej. Nowa ustawa unieważniła postanowienia statutu z 1901 roku, ograniczyła rolę Rady Miejskiej na rzecz Zarządu Miejskiego oraz rozszerzyła zakres nadzoru organów państwowych nad samorządem. W czasie

100 Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 16.01.1939, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1939 nr 1, poz. 4, s. 14.

101 Zob. Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 16.01.1939, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1939 nr 1, poz. 4, s. 14.

102 „Ilustrowany Kurier Codzienny” 14.01.1939, nr 14, s. 6; „Czas” 31.01.1939, nr 31, s. 9.

prezydentury Kaplickiego 31 października 1933 roku rozpisano pierwsze wybory do Rady Miejskiej w Krakowie w okresie międzywojennym, 15 lat po odzyskaniu niepodległości. Wybory oparto na pięcioprzymiotnikowej ordynacji, bez podziału wyborców na zróżnicowane cenzusami koła-kurie. W nowo wybranej 10 grudnia 1933 roku Radzie zdecydowaną przewagę uzyskali przedstawiciele bloku sanacyjnego. Magistrat krakowski w czasach prezydentury Kaplickiego musiał dostosować się do nowych warunków ustrojowych. Jako urząd administracji publicznej był sformalizowaną organizacją, także jego mechanizmy działania miały charakter biurokratyczny. W strukturze wydatkowania gminnych środków budżetowych administracja ogólna, poza spłatą długów, posiadała najwyższy udział. Kaplicki, podobnie jak jego poprzednik Belina-Prażmowski, uznał obniżenie kosztów administracji i jej usprawnienie za jedno z najpilniejszych i najważniejszych zadań Zarządu miasta. Podjął w tym kierunku zdecydowane kroki. Udało mu się przeprowadzić gruntowną reorganizację administracji Zarządu Miejskiego, wprowadzając nową strukturę i nowoczesne metody zarządzania. Restrukturyzacja opierała się na zasadzie zespolenia i decentralizacji. Została rozpoczęta statutem wydanym we wrześniu 1934 roku. Zasada zespolenia polegała na tym, że struktura nowo zorganizowanych wydziałów obejmowała w swoim całości administrację miejską pogrupowaną w jednostki, które prowadziły pokrewne tematycznie zagadnienia i sprawy. Wśród utworzonych całkiem nowych wydziałów pojawił się m.in. Wydział Główny, Wydział Administracji Ogólnej, Wydział Budowlany, czy też Wydział Zdrowia Publicznego. W kolejnych latach kontynuowano reformę, w 1937 roku w miejsce Oddziału Wojskowego powołano Wydział Wojskowy, w 1938 roku połączono trzy wcześniej istniejące wydziały: Administracji Ogólnej, Apropowacyjno-Targowy i Gospodarczy w jeden Wydział dla Spraw Administracyjnych, Przemysłowych i Apropowacyjnych. W roku 1938 w miejsce Wydziału Głównego powstał Wydział dla Spraw Ogólnych. Z kolei zasada decentralizacji wyrażała się w rozszerzeniu kompetencji poszczególnych wydziałów, a także referentów do samodzielnego podejmowania decyzji w sprawach drobnych, usprawniając i przyśpieszając w ten sposób ich załatwianie. Ponadto przeprowadzono szereg innych prac reorganizacyjnych, m.in. uproszczono procedury meldunkowe, zreformowano przepisy o rachunkowości. Unormowano sytuację kadrową, dostosowując personel pod względem liczebnościowym i kompetencyjnym do nowej struktury wydziałów i biur Zarządu Miejskiego, zakładów i przedsiębiorstw miejskich oraz do rzeczywistych potrzeb administracji gminnej. W sprawach personalnych władze miasta wychodziły z założenia, że wydatki osobowe

mogą być zmniejszane przede wszystkim przez ograniczanie agend oraz zmiany organizacyjne w administracji. Zmiany te miały stanowić proces długofalowy, niezakłócający pracy aparatu administracyjnego. W przeciwieństwie do poprzednika z dużą ostrożnością podchodził Kaplicki do szukania oszczędności w wyniku zwolnień pracowników. Na wszelkie nieprawidłowości w działaniu krakowskiej administracji i urzędników ostro reagował. Wspomniana reforma usprawniła miejską administrację i zmniejszyła jej koszty funkcjonowania.

Prezydent Kaplicki, realizując wizję zbliżenia urzędu do obywatela, zmierzał do tego, by każdy mieszkaniec mógł załatwić szereg drobniejszych spraw w pobliżu swego miejsca zamieszkania. W 1934 roku zapowiedział w związku z tym decentralizację administracji miejskiej, która miała polegać na utworzeniu urzędów dzielnicowych – małych magistratów. Współczesny samorząd krakowski w pewnej mierze nawiązuje do wizji Kaplickiego w tej dziedzinie – od 1991 roku Kraków podzielony jest na 18 dzielnic pomocniczych. Kaplicki postawił sobie także za cel zwiększenie wydajności instytucji miejskich. W ciągu swej pięcioletniej prezydentury konsekwentnie realizował zamierzenia mające na celu uzdrowienie gospodarki miejskiej. Zasadą jego działania było oszczędne gospodarowanie. Do kluczowych celów, które postawił sobie do zrealizowania Zarząd Miejski pod kierunkiem Kaplickiego, należało likwidowanie deficytu budżetowego i ustabilizowanie budżetu miejskiego. Po kilku latach trudnej pracy w tej dziedzinie przeprowadzono sanację finansów gminy, dzięki konsekwentnej polityce oszczędności w wydatkach osiągnięto równowagę budżetową, uporządkowano zadłużenie pożyczkowe, wyrównano lub skonsolidowano zaległości płatnicze. Kaplickiemu udało się uporządkować finanse miejskie. Szczególną uwagę zwracał na celowość szerszego, wieloletniego planowania, potrzebę uporządkowania organizmu miejskiego. Dzięki zdolnościom organizacyjnym, dalekowzrocznej wizji rozwoju miasta, energii i pracowitości potrafił zmobilizować Zarząd Miejski i pracowników Magistratu oraz przedsiębiorstw miejskich do realizacji swojej koncepcji Krakowa jako miasta nowoczesnego. Z inicjatywy Kaplickiego opracowano jedyny w okresie międzywojennym wieloletni plan inwestycyjny dla miasta, zawarty w dokumencie *Program inwestycyjny stoł. król. miasta Krakowa na okres 1937/38–1943/44*¹⁰³, obejmujący całokształt

103 Szerzej: *Program inwestycyjny Stoł. Król. Miasta Krakowa na okres 1937/38–1943/44*, Kraków 1938; P. Hapanowicz, *Prezydent Krakowa Mieczysław Kaplicki*, Kraków 2023, s. 112–205.

zagadnień dotyczących gminy. Śmiało można go nazwać planem Kaplickiego. Najwięcej środków planowano w nim przeznaczyć na najbardziej zaniedbane dziedziny infrastruktury miejskiej: drogi i ulice, komunikację oraz wodociągi i kanalizację. Kaplicki dostrzegł znaczenie dziedzictwa kulturowego Krakowa, zwłaszcza jego substancji zabytkowej. Jednym z priorytetów jego działań stało się uporządkowanie i rewitalizacja historycznego centrum miasta. Wielokrotnie podkreślał, że Kraków, jako ośrodek zabytków i brama wjazdowa do miejsc kąpielowych, uzdrowisk i gór, jest predestynowany do tego, by być miastem turystycznym. W jego wizji Kraków powinien być ukierunkowany na rozwój sektora turystycznego. Z wielką trafnością przewidywał, że przyszłościowo turystyka stanie się poważnym źródłem dochodów dla gminy i jej mieszkańców, co nastąpiło współcześnie, u progu XXI wieku. Jako gospodarz Krakowa doskonale rozumiał wielką rolę planów urbanistycznych w rozwoju miasta, miało to położyć kres przypadkowości w miejskiej zabudowie. Kaplicki, jak wspomiano, był człowiekiem zdecydowanym i stanowczym. Jako prezydent miasta często brał udział w bieżących wydarzeniach, rangę tych ważniejszych podkreślał własną obecnością. Dbał o swój pozytywny wizerunek. Był ostatnim prezydentem Krakowa, który mieszkał w Pałacu Larischa. Krakowscy władarze po II wojnie światowej nie reaktywowali tej tradycji wywodzącej się jeszcze z czasów autonomii galicyjskiej¹⁰⁴.

104 Szerzej: M. Stus, *Pałac Larischa*, Kraków 2015.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Narodowe w Krakowie, Akta Miasta Krakowa: Zarząd Miejski w Stołecznym Królewskim Mieście Krakowie 1934–1939, Zespół Archiwalny nr 29/33/0/4:
- Sygn. 4831: Okólniki Prezydium Zarządu miasta Krakowa (układ rzeczowy).
- Sygn. 4832: Okólniki i zarządzenia Prezydenta miasta Krakowa, 1934.
- Sygn. 4834: Okólniki Prezydenta miasta Krakowa, 1937.
- Sygn. 4835: Okólniki i zarządzenia Prezydenta miasta Krakowa, 1937–1939.
- Sygn. 4836: Okólniki Prezydenta miasta Krakowa, 1938–1939.
- Sygn. 4851: Protokoły posiedzeń Rady Miejskiej i Magistratu, 1934–1936.
- Sygn. 4852: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1934.
- Sygn. 4853: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1935–1936.
- Sygn. 4854: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1937.
- Sygn. 4855: Protokoły z przebiegu obrad Rady Miejskiej, 1938–1939.

Źródła drukowane

- Dziewiętnaste jawne posiedzenie Tymczasowej Rady Miejskiej z 22.03.1932, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1932 nr 3.
- Historia administracji i myśli administracyjnej wybór źródeł*, red. J. Malec, Kraków 2006.
- Księga adresowa miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego. Rocznik 1933–1934*, Kraków 1933.
- Obwieszczenie Zarządu Miejskiego z 27.06.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 7–8, poz. 48.
- Okólnik Komisarza Rządu p.o. Prezydenta miasta z 1.04.1925, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1925 nr 3.
- Okólnik nr 12 z 13.03.1933, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1933 nr 3.
- Okólnik nr 16 z 23.04.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 4, poz. 28.

- Okólnik nr 16. Zarządzenie Prezydenta miasta z 15.05.1938 „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 6, poz. 43.
- Okólnik nr 19 z 19.08.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 8, poz. 50.
- Okólnik nr 19 z 5.03.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 24.
- Okólnik nr 21 z 7.03.1934 w sprawie składu osobowego Komisji Zarządu, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 26.
- Okólnik nr 26 z 11.09.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 9, poz. 62.
- Okólnik nr 28. Zarządzenie Prezydenta miasta z 8.09.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 9, poz. 53.
- Okólnik nr 29 z 28.06.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 67, poz. 50.
- Okólnik nr 33 Prezydenta miasta z 31.03.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 35.
- Okólnik nr 38 z 1.12.1936, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 12, poz. 80.
- Okólnik nr 38. Zarządzenie Prezydenta stoł. król. miasta Krakowa z 2.11.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 11–12, poz. 65.
- Okólnik nr 41. Zarządzenie Prezydenta stoł. król. m. Krakowa z 3.12.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 11–12, poz. 70.
- Okólnik nr 44. Zarządzenie Prezydenta miasta z 25.05.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 5, poz. 55.
- Okólnik nr 49 z 20.12.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 12, poz. 84.
- Okólnik nr 51 z 15.09.1933, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1933 nr 9 poz. 81.
- Okólnik nr 51 z 20.12.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 12, poz. 86.
- Okólnik nr 52 z 23.12.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 1, poz. 2.
- Okólnik nr 53, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 1, poz. 3.

- Okólnik nr 58, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1932 nr 10.
- Okólnik nr 70 z 27.09.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 93.
- Okólnik nr 71 z 22.09.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 7, poz. 94.
- Okólnik nr 73 z 29.09.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 7, poz. 96.
- Okólnik nr 75 z 3.10.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 10, poz. 101.
- Okólnik nr 82 z 29.10.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 10, poz. 107.
- Okólnik nr 84 z 6.11.1934, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 11, poz. 112.
- Okólnik nr 9 z 15.03.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 3, poz. 22.
- Posiedzenie Rady Miejskiej Krakowa z 22.03.1938, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1938 nr 4, poz. 31.
- Program inwestycyjny Stoł. Król. Miasta Krakowa na okres 1937/38–1943/44 r., Kraków 1938.*
- Protokół L. 5 z posiedzenia Rady Miejskiej z 26.03.1934. Przemówienie Prezydenta miasta, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 3, poz. 36.
- Protokół L. 8 z posiedzenia Rady Miejskiej z 4.06.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 6, poz. 65.
- Protokół z pierwszego jawnego posiedzenia Tymcz. Rady Miejskiej z 9.07.1931, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1931 nr 7.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 15.12.1933 w sprawie regulaminu wyborczego do zarządu miejskiego na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, pomorskiego, poznańskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1933 nr 100, poz. 770.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 20 października 1933 r. w sprawie regulaminu wyborczego do rad miejskich na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1933 nr 83, poz. 607.

- Rozwiązanie Rady Miejskiej, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1931 nr 2.
- Sprawa stanowiska III-go Wiceprezydenta stoł. król. miasta Krakowa, pos. z 4.06.1935 r., „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 6, poz. 65.
- Sprawozdanie z I posiedzenia budżetowego Rady Miejskiej z 16.03.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 3, poz. 21.
- Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 16.01.1939, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1939 nr 1, poz. 4.
- Sprawozdanie z posiedzenia Rady Miejskiej 20.10.1937, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1937 nr 11, poz. 74.
- Statut organizacyjny urzędów, wydziałów i biur Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1934 nr 9, poz. 88.
- Szwed R., *Samorząd terytorialny w Polsce w latach 1918–1939. Wybór materiałów źródłowych*. Częstochowa 2000.
- Ustawa z dnia 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1933 nr 35, poz. 294.
- Wybory do Rady Miejskiej w Krakowie, „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” 1933 nr 11, poz. 103.
- Zarządzenie Prezydenta miasta z 16.11.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 11, poz. 95.
- Zarządzenie Prezydenta miasta z 16.11.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1936 nr 8, poz. 46.
- Zarządzenie Prezydenta miasta z 18.01.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 1, poz. 3.
- Zarządzenie Prezydenta miasta z 23.03.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 3, poz. 25.
- Zarządzenie Prezydenta miasta z 30.01.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 1, poz. 1.
- Zarządzenie o organizacji i zakresie działania Miejskiego Urzędu Kontroli wydał Kaplicki Prezydenta miasta z 30.01.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 1, poz. 2.
- Zarządzenie Prezydenta miasta z 31.03.1935, „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” 1935 nr 3, poz. 26s. 35–37.

Zarządzenie Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie z 14.12.1936,
„Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście
Krakowie” 1936 nr 12, poz. 78.

Zarządzenie Zarządu Miejskiego w stoł. król. m. Krakowie z 28.11.1936,
„Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście
Krakowie” 1936 nr 12, poz. 77.

Opracowania

Adamczyk E., *Gospodarka komunalna miasta Krakowa
w okresie II Rzeczypospolitej*, Kraków 1997.

Adamczyk E., *Samorząd Krakowa i jego władze*, w: *Dzieje Krakowa*, t. 4:
Kraków w latach 1918–1939, red. J. Bieniarzówna, J. Małecki,
Kraków 1997, s. 51–77.

Andrasz-Mrozek M., *Magistrat miasta Krakowa 1866–1914. Ustrój, kadra
i mechanizmy zarządzania miastem*, Kraków 2018.

Brzoza C., *Kraków między wojnami. Kalendarium 28 X 1918–6 IX 1939*,
Kraków 1998.

Dobrowolski H., *Samorząd miasta Krakowa, jego organizacja i kancelaria
w l. 1914–1939*, „Archeion” 23 (1954), s. 49–71.

Dr. A. L., *Echa i nastroje przed i powyborcze*, „Czas” z 17.12.1933, nr 289, s. 1.

Drobner B., *Bezustanna walka*, Warszawa 1962.

Gąsowski T., *Władysław Belina-Prażmowski*, Warszawa 2020.

Hapanowicz P., *Karol Rolle (1871–1954). Prezydent Krakowa. Szkic
do portretu*, Kraków 2019.

Hapanowicz P., *Prezydent Krakowa Mieczysław Kaplicki*, Kraków 2023.

Historia administracji i myśli administracyjnej. Wybór źródeł, red. J. Malec,
Kraków 2006.

Hubiak P., *Belina i jego ułani*, Kraków 2003.

Kraków czerwoną twierdzą!, „Naprzód” z 12.12.1933, nr 286, s. 1.

Langrod J. S., *3 lata samorządu Krakowa (1931–1933) na tle teorii prawa
administracyjnego. Fakty i konkluzje*, Kraków 1934.

Malec J., Malec D., *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków
2003.

Mroccka L., *Krakowianie: szkice do portretu zbiorowego w dobie
industrialnej transformacji 1890–1939*, Kraków 1999.

Podróże p. prezesa Radzyńskiego, „Naprzód” z 11.06.1938, nr 160, s. 6.

Stus M., *Pałac Larischa*, Kraków 2015.

Witkowski W., *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007.

Zwycięstwo Bezpartyjnego Bloku w Krakowie, „Czas”, wydanie
nadzwyczajne z 11.12.1933.

Abstrakt

Piotr Hapanowicz

Administracja miasta Krakowa

w czasach prezydentury Mieczysława Kaplickiego (1933–1939)

Mieczysław Kaplicki (1875–1959) był najwybitniejszym prezydentem międzywojennego Krakowa, inicjatorem perspektywicznego, kompleksowego programu rozwoju miasta. W ciągu swej pięcioletniej prezydentury konsekwentnie realizował swoje zamierzenia uzdrowienia administracji i gospodarki miejskiej. Kaplickiemu udało się przeprowadzić gruntowną reorganizację administracji Zarządu Miejskiego, wprowadzając nową strukturę i nowoczesne metody zarządzania. Reforma usprawniła miejską administrację i zmniejszyła jej koszty. Restrukturyzacja opierała się na zasadzie zespolenia i decentralizacji. Ta ostatnia była nowatorska dla Krakowa i polegała na utworzeniu urzędów dzielnicowych, czyli małych magistratów. Kaplicki podkreślał, że „w ten sposób urząd zbliżymy do obywateli”. Współczesny samorząd krakowski w pewnej mierze nawiązuje do wizji Kaplickiego w tej dziedzinie. Prezydent postawił sobie także za cel zwiększenie wydajności instytucji miejskich. Udało mu się uporządkować finanse miejskie, a dzięki zdolnościom organizacyjnym, dalekowzrocznej wizji rozwoju miasta, energii i pracowitości potrafił zmobilizować Zarząd Miejski i pracowników Magistratu oraz przedsiębiorstw miejskich do realizacji swojej koncepcji Krakowa jako miasta nowoczesnego.

Słowa kluczowe:

Mieczysław Kaplicki, Kraków, administracja, Zarząd Miejski

Abstract

Piotr Hapanowicz

*The administration of the city of Krakow
during the presidency of Mieczysław Kaplicki (1933–1939)*

Mieczysław Kaplicki (1875–1959) was the most outstanding president of interwar Krakow, the initiator of a long-term, comprehensive city development program. During his five-year presidency, he consistently implemented his intentions to heal the city administration and economy. Kaplicki managed to thoroughly reorganize the administration of the City Board, introducing a new structure and modern management methods. The reform improved municipal administration and reduced its costs. Restructuring was based on the principle of unification and decentralization. The latter was innovative for Krakow and involved the creation of district offices, i.e. small town halls. Kaplicki emphasized that “in this way, we will bring the office closer to the citizens.” Contemporary Krakow local government to some extent refers to Kaplicki’s vision in this area. He also set himself the goal of increasing the efficiency of city institutions. He managed to put the city finances in order, and thanks to his organizational skills, far-sighted vision of the city’s development, energy and diligence, he was able to mobilize the City Management Board and employees of the City Hall and municipal enterprises to implement his concept of Krakow as a modern city.

Keywords:

Mieczysław Kaplicki, Kraków, administration, City Council